

1-Мавзу: Товаршуносликнинг назарий асослари. Товаршунослик тахлил турлари

I.Мавзуни ёзишдан мақсад: талабаларда товаршунослик ва товаршунослик тахлил ҳақида назарий билим ва амалий кўникмаларни шакллантириш.

II.Мавзунинг аҳамияти : талабалар олган билим ва амалий кўникмалар тиббиёт товарларни истеъмол қийматини аниқлашда, қабул қилишда, ҳужжатлар асосида расмийлаштиришда, ҳисобини юритишда ва сақлашда ёрдам беради.

III.Вазиятли масалалар:

- 1.Тиббиёт товаршуносликнинг асосий вазифасини аниқланг.
 - А.Тиббиёт товарлар истеъмол қийматини, истеъмол хусусиятини, уларни ташиш ва сақлаш жараёнида сифатини ўзгармаслигини таъминлаш;
 - В.Тиббиёт товарларини аҳолига сотишни таъминлаш;
 - С.Тиббиёт товарлар сифатини назорат қилиш;
 - Д. Тиббиёт товарлар хусусиятини ўрганиш.
- 2.Тиббиёт товаршунослиги фани бу:
 - А.Илмий фан;
 - В. Ўқув амалиёт;
 - С. Ахборот қисми;
 - Д. Фандаги йўналиш.
- 3.Тиббиёт буюмларини тайёрлашда қандай ашёлар ишлатилади.
 - А. Пахта, резина.
 - В. Металл, резина, ипак.
 - С. Резина, металл, латекс, пластмасса.
 - Д. Пахта, алигнин, ипак ипи.
- 4.Тиббиёт асбоблари бу:
 - А.Тиббий муолажаларни бажариш учун мўлжалланган ускуналар.
 - В.Инсон аъзолари ва тўқималарида муолажа ишларини бажарадиган техник воситалар.
 - С. Беморлар ҳолатини баҳоловчи қурилма.
5. Товаршунослик тахлил турларини кўрсатинг.
 - А.Сифат тахлили.
 - В. Ассортимент тахлили.
 - С. Сифат, сон, ассортимент, ҳужжатли, жамланган тахлил
 - Д.Тўлиқ сифат ва сон жиҳатдан тахлил.
- 6.

IV. Мустақил тайёрланиш учун саволлар:

- 1.Товаршунослик фани, мақсади ва вазифалари.
- 2.Товаршунослик тамойиллари.
- 3.Товаршунослик тахлил мақсади ва тахлил турлари.
4. Товаршунослик тахлил объектлари –тиббиёт товарлар таснифи.
 - тиббиёт ашёлар ва буюмлар,
 - тиббиёт асбоблар, тиббиёт ускуналар ва аппаратлар, жихозлар,
 - тиббиётда ишлатиладиган буюмлар ва ташхис воситалари.
5. Республика ички бозорини тиббиёт товарлар билан таъминоти.

V. Ахборот қисми

Товаршунослик фани, вазифаси, мақсади

Товаршунослик товарларнинг истеъмол қийматини ўрганувчи алоҳида фан ва мустақил соҳа ҳисобланади. Товар муайян истеъмол хоссаларига эга бўлиб, товаршунослик объектини ташкил этади.

“Товаршунослик” атамасининг таъриф-тавсифлари беҳисоб. Улардан энг мақбули :

“Товарларнинг истеъмол қийматлари алоҳида фан соҳаси предметини – товаршуносликни ташкил этади.”

Мазкур таъриф атамаларнинг кейинги кўплаб таърифлар асосини ташкил қилади.

Олий ўқув юртлири ўқитувчиларининг умумий товаршунослик масалалари бўйича Халқаро назарий конференцияси баёнотида куйидаги таъриф қайд этилган:

“Товаршунослик- товарларнинг истеъмол қийматини ўргатувчи табиий-илмий фан предметидан иборатдир.”

“Товаршунослик” атамаси 2 та сўздан таркиб топган: “товаршунослик” (лот. Veda – билим, яъни товарлар ҳақидаги билим)

Фақат истеъмол қиймати маҳсулотни товарга айлантиради, чунки инсоннинг аниқ эҳтиёжларини қондиришга қодирдир. Агар товарнинг истеъмол қиймати истеъмолчининг аниқ талабларига жавоб бермаса, бундай товарга талаб бўлмайди, демак, мақсадга мувофиқ фойдаланилмайди.

Товаршунослик мақсади – товарнинг истеъмол қийматини, шунингдек, товар ҳаракатининг барча босқичларида уларнинг ўзгаришларини ташкил этувчи энг асосий таснифларни ўрганиш.

Тиббиёт товаршунослиги тиббиётнинг ташҳис, муҳофаза ва даволаш мақсадлари (ташҳис, даволаш, айрим қисмлар ёки аъзоларни тузатиш ва уларни сунъий қисм ва аъзолар билан алмаштириш, товар сифатини аниқлаш, сақлашни назорат қилиш) да қўлланиладиган тиббиёт товарларининг функционал хоссалари, ўргатади. Тиббиёт товаршунослиги предмети илм-фан ва ўқув дарслиги сифатида куйидаги вазифаларни ҳал қилади:

- истеъмол қийматини ташкил этувчи тиббиёт товарларининг асосий тавсифларини аниқлаш;
- тиббиёт товаршунослиги тамойиллари ва усулларини белгилаш;
- тоифалаш усулларини оқилона қўллаш йўли билан тиббиёт товарлари ни тизимлаш;
- ҳисоб-китоб қилиш мақсадида тиббиёт тоарларнинг ассортиментини ўрганиш;
- тиббиёт товарларни тайёрловчи саноат корхонаси ва ушбу маҳсулотлардан фойдаланувчи тиббиёт муассасасининг ассортимент сиёсатини таҳлил қилиш учун товарларнинг ассортимент кўрсаткичларининг хусусиятларини ўрганиш;
- тиббиёт товарларнинг ассортиментини бошқариш;
- ҳисоб ва жиддий назорат асосида тиббиёт маҳсулотларни тўғри сақланишини амалга ошириш.

Тиббиёт товаршунослиги бўйича ўқув бўлгуси мутахассислар –фармасевтларни тиббиёт товарлари: беморларни парвариш қилиш буюмларини, боғлаш, чоклаш воситалари, тиббиёт асбоблари ва шу кабиларни ишлатиш, сифатини текшириш, ҳисобини юритиш ва сақлаш ишларини бажаришга тайёрлашни ўзининг бош вазифаси деб билади.

Ўзбекистон Республикасининг «Фуқаролар соғлигини муҳофаза қилиш тўғрисида» ги Қонунига мувофиқ малакали тиббий хизмат кўрсатишни таъминлаш мақсадида, шунингдек тиббий хизматлар сифатини ошириш, соғлом авлодни тарбиялаш, соғликни сақлаш тизимини мамлакатда амалга оширилаётган ўзгаришларга мувофиқлаштириш учун Ўзбекистон Республикасида соғликни сақлаш тизимини 1998-2005 йилларда ислох қилиш Давлат дастури қабул қилинган.

Мазкур Дастурга мувофиқ республикада етарлича жадал суръатларда замонавий тиббиёт, даволаш ва ташхислаш асбоб-ускуналари билан таъминланаётган хусусий даволаш-касалликни олдини олиш муассасалари ташкил этилмоқда. Илгари барпо этилган ва тиббий хизмат кўрсатаётган муассасалари олдида мавжуд асбоб-ускуналарни ва иш қуролларини замонавий, оммабоп янги ускуналарга алмаштириш масаласи кўндаланг бўлмоқда.

Табиийки, ушбу барча тадбирлар тиббий маҳсулотга талабни кучайтиради ва улар бозорини кенгайтиради. Замонавий тиббиётда қўлланилаётган тиббиёт товарларнинг номенклатураси жуда хилма-хилдир.

Тиббиёт товаршунослиги тиббиёт соҳасида мутахассислар тайёрлаш учун зарур бўлган ягона ўқув фани эмас. Мазкур фан бошқа ўқув фанлари қатори табиий-илмий ва математика фанлари – физика, кимё, биология, анатомия, физиология, микробиология, гигиена, математика; умумий касб-кор фанлар – жарроҳлик, терапия, лаборатория ташҳиси, соғлиқни сақлашни ташкил қилиш, иқтисодиёт ва менежмент ва ҳ. билан узвий боғлиқдир.

Тиббиёт товаршунослиги тамойиллари

Тамойил (принцип – лот. *Principium* – асос, ибтидо) – у ёки бу назария, таълимотнинг, фаолиятнинг асосий қондаси.

Тиббиёт товаршуносликнинг тамойиллари қуйидагилардир:
хавфсизлик, самарадорлик, мутаносиблик, ўзаро алмашинув, тизимлаш.

Хавфсизлик – инсон ҳаёти, соғлиғига зиён етказишига боғлиқ бўлган, бунга йўл қўйилмайдиган таваккалчиликнинг йўқлиғига асосланган товаршунослик тамойилларининг асосий принципи. Бу айниқса даволаш, муҳофазалаш учун фойдаланиладиган тиббий асбоблар, дори-дармон воситаларига тегишлидир.

Айни пайтда товаршуносликда товарлар ва атроф-муҳит учун хавфсиз принципга қадоқлаш, транспортда ташиш, сақлаш жараёнларида риоя қилиниши шарт. Масалан, кислородли ёки бошқа тиббий газлар билан тўлдирилган баллонларни ташиш ва сақлашда атроф-муҳитга нисбатан хавфсизлик принципига қатъий риоя қилиниши зарур.

Самарадорлик – товарларни ишлаб чиқариш, қадоқлаш сақлаш, сотиш ва истеъмол қилиш (фойдаланишда оптимал натижага эришишдан иборат тамойил.

Ушбу тамойил тиббиёт товарларнинг ассортимент турларини шакллантиришда, шунингдек сифати ва миқдорини таъминлашда муҳим аҳамиятга эгадир. Масалан, қадоқлаш ёки сақлаш самарадорлиги зарур сифатда сақлаб қолинган товарларнинг миқдори ва мазкур жараёнларга сарф-харажатлар билан белгиланади.

Мутаносиблик – тиббиёт товарларнинг яроқлилиги, кўнгилсиз ўзаро таъсирини вужудга келтирмайдиган, ҳамкорликда фойдаланишга нисбатан жараёнлар ёки хизматларнинг фойдалилгини белгиловчи тамойил.

Ўзаро алмашинув – битта товар, жараён ёки хизмат ўрнига бошқа товар, жараён ёки хизматнинг яроқлилиги, бир хил талабларни бажариш мақсадида фойдаланиши билан аниқланади. Товарларнинг ўзаро алмашинуви улар ўртасида рақобат билан белгиланади ва айни пайтда бу шунга ўхшаш эҳтиёжларни турли хил товарлар билан тўлдириш имконини беради. Айрим тиббиёт товарларнинг таснифлари нечоғли яқин бўлса, улар ўзаро алмашинувдан фойдаланиш (дори воситалар, беморларни парвариш қилиш буюмлари ва ҳ.к.) га шунчалик яроқли бўлади.

Тиббиёт товарлар (маҳсулот, асбоб, ускуна) нинг ёки бу буюмларни бутловчи айрим товарларнинг кўзда тутилган талабларни бажариш учун бошқа ускуна ўрнида фойдаланилишига қодирлиги ўзаро алмашинувчи товарларнинг хилма-хиллиги (ассортименти)ни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Тизимлаш (систематизация) – бир хил, ўзаро алмашинадиган товарлар, жараёнлар ёки хизматларнинг муайян изчиллигини белгилашдан иборат тамойил.

Объектларнинг кўп хиллигини ҳисобга олган товаршуносликдаги тизимлаш – тартибга солиш фавқулудда муҳим аҳамиятга эгадир, чунки у ўзаро боғланган ва ўзаро

бўйсинган тоифалар (мунтазам категориялар) га бирлаштириш, муайян режа бўйича курилган схемани тузиш имконини яратади.

Тизимлаш тамойили усуллар гуруҳи асосига қўйилган бўлиб, улар таркибига товаршуносликда кенг қўлланиладиган тенглаштириш (идентификасия), таснифлаш (классификасия), умумлаштириш ва кодлаштириш киради.

Тиббиёт товарларини таснифлаш

Таснифлаш билимнинг исталган соҳаси учун муҳимдир. Чунки у тадқиқот объектларида тўпланган ахборотни тартибга солиш – тизимлаш билан боғлиқ, уларнинг хилма-хиллигида мўлжални тўғри олиш имкониятини беради ва муҳими, уларга оид билимлар манбаидир.

Тиббиёт товарлари истеъмол товарлари гуруҳига мансуб бўлганлиги туфайли маркетинг назарияси ва амалиётида қабул қилинган уларни таснифлашга ёндошувларни кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

Истеъмол товарларини таснифлашга доир дастлабки таклифлар 1923 йилда Мелвин Коупленд томонидан олға сурилган. Ўнда товарлар истиқболли, кундалик талаблар ва махсус ассортиментдаги товарларга ажратилган.

Биз тиббий товарларни истеъмол товарларининг махсус ассортиментдаги товарлар гуруҳига мансуб деб ҳисоблаймиз. Тиббиёт товарларига профилактика, ташҳис қилиш ва даволаш мақсадида тиббиёт амалиётида қўлланиладиган барча буюмлар ва ашёлар киритилган. Ашёлар буюмлардан фарк қилиб куп маротаба ишлатилмайди. Улар ҳам ашёнинг бир хил туридан тайёрланадилар (боглов,тикув ашёлари). Буюмлар кўп маротаба ишлатиладиган бўлиб кўп йиллар давомида хизмат қилади. Улар мустаҳкам ашёлардан тайёрланади (тиббий асбоблар).

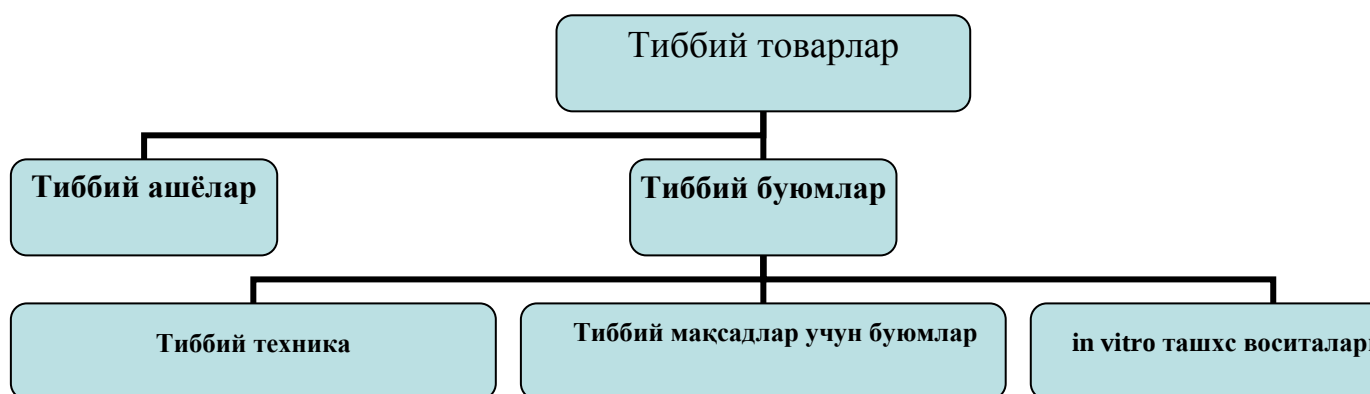
Тиббий товарлар ташҳис қилиш, даволаш ва аҳоли саломатлигини тиклашини таъминлайдиган асбоблар, аппаратлар, ускуналар, беморларни парвариш қилиш буюмларлари, реактивлар, тест-тизимлар ва бошқа қатор тиббий мақсадли буюмларнинг кенг номенклатурасини ўз ичига олади.

Тиббиёт товарларининг асосий қисмини **тиббий техника** деб аталувчи тиббий техник курилмалар ташкил этади.

Тиббий техниканинг беҳисоб номлари функционал мақсад-моҳиятга боғлиқ ҳолда қуйидагича таснифланади: асбоблар, ускуналар, аппаратлар, жиҳозлар.

Тиббий асбоблар – тиббиёт ходимлари фойдаланадиган, инсон аъзолари ва тўқималарида муолажа ишларини бажарадиган техник воситалардир.

Тиббий асбоблар асосан ихтисослаштирилган корхоналарда номенклатура бўйича тайёрланадиган энг кўп сонли тиббий буюмлар гуруҳидир. Тиббий асбобларни кўп миқдорда ишлаб чиқариш, асбобларнинг турли замонавий ассортиментини кўпайтириш ва кенгайтириш янги технологияларнинг ривожланишига боғлиқдир. Товарлар номенклатурасида умумий жарроҳлик ва махсус (нейрожарроҳлик, офтальмология, абдоминал жарроҳлик ва шу кабилар) операсияларга мўлжалланган жарроҳлик асбоб-ускуналари салмоқли ўрин тутди.



Чизма. Тиббий товарлар таснифи.

Тиббий ускуналар (приборлар)– бемор ҳолатига оид маълумотни олиш,ташхис қўйиш ёки меъёрдан у ёки бу оғишларни белгилаш имконини берадиган қурилмалардир. Ускуналар кўрсатувчи, қайд этувчи, комбинирланган бўлади.

Кўрсатувчи ускуналар ўлчанаётган миқдорларни кўз билан асбобнинг ҳисоб-рақам қурилмаси бўйича (тонометр, термометр ва ҳ.) аниқлаш мумкин бўлган асбоблардир.

Қайд этувчи ускуналарда ўлчанаётган миқдорнинг аҳамияти муттасил ёки вақти-вақти билан у ёки бу усул ёрдамида кўпинча қоғоз тасмада сиёҳ ёки кинполёнкада ёруғ нур билан қайд этилади. Мазкур ускуналарни ўзи ёзувчи (кардиографлар, энсефалографлар ва ҳ.) деб аталади.

Комбинирлаган ускуналарда индикасия, шунингдек ўлчанаётган миқдорни қайд этиш амалга оширилади. Ёзилган жараёнларни таҳлил қилиш бўйича асбоблар ва қурилмалар мавжуд.

Тиббий аппаратлар – бирор турдаги қувват (иссиқлик, нурланиш, электр) ни организмга умуман ёки танлаб, муайян функционал тизимга ёки аъзо (аъзолар гуруҳи) га таъсир ўтказиш мақсадида генерасия қилувчи қурилмалардир. Организмнинг у ёки бу функционал тизимларига муайян вақт давомида ўрнини босадиган буюмлар аппаратлар сирасига киради (“Сунъий буйрак” аппарати, ўпканинг сунъий вентилиясияси учун аппарат ва ҳ.к).

Ускуна ва аппаратлар (умумий «Тиббий аппаратура» номи остида бирлашган) – номенклатура бўйича тиббий товарларнинг энг мураккаб ва кўп сонли гуруҳларидан биридир. Ушбу соҳада мудофаа мажмуасига мансуб аксарият корхоналар, йирик илмий ташкилотлар, кичик корхоналарнинг катта қисми фаолият кўрсатмоқда. Мазкур гуруҳга мансуб маҳсулотларни ишлаб чиқаришда мураккаб юқори технологик ишлов берувчи асбоб-ускуналардан фойдаланилади. Бу соҳага умумтехника тайёргарлигига эга бўлган малакали илмий ва ишлаб чиқариш кадрлари жалб этилади.

Ускуна ва аппаратлар тиббий товарлар бозорининг катта, бошқа гуруҳларга нисбатан ортиқроқ, ҳажмини эгаллайди. Ҳозирги пайтда тиббий аппаратура бозорида эндоскопик, рентген, флюорографик техника, ўпка сунъий вентилиясияси тизимлари, наркозли-нафас олиш техникаси, барокамералар, электрокардиографлар, мониторлар, лаборатория техникаси кўпроқ тақдим этилган.

Тиббий жиҳозлар – даволаш-касалликни олдини олиш жараёнларини амалга оширишда беморлар ва тиббиёт ходимлари учун қулай шарт-шароитларни яратувчи тиббий техник қурилмалар йиғиндисидир.

Тиббий товарларни ишлаб чиқариш ҳажмида тиббий жиҳозлар охириги ўринни эгаллайди ва буюмлар номенклатураси бўйича энг кўп сонли ҳисобланади. Шифохона ускуналарининг барча турлари ва тиббий жиҳозлар(функционал операсия курсилари, кўп

уяли уриндик, ёритгичлар, замбилғалтаклар, стоматологик ва гинекологик ўриндиклар, жавонлар ва асбоблар, дори-дармонлар учун курсилар ва ҳ.), шунингдек даволаш-ташҳис тадбирларини ўтказишда асептика жараёнини таъминлайдиган қурилмалар (стерилизаторларнинг ҳар хил турлари, дезинфекция жиҳозлари) тиббий жиҳозлар тоифасига киради.

Жиҳоз, аппарат, асбоб-ускуналарнинг сифати уларнинг қулайлиги, топширилган юкларни қандай кўтариши, хизмат кўрсатувчи ходимлар ёки тегишли мосламаларнинг ўлчамли ҳаракатлари таъсирида қисмларининг майин кўчиши билан белгиланади. Мазкур кўрсаткичларни назорат қилиш асбоб-ускуналарининг ҳар бир ҳаракатини синовдан ўтказиш йўли билан амалга оширилади.

Фарматсевт –товаршунос вазифалари

Товаршуносликда товар- объект бўлса, товаршунос эса субъект бўлиб ҳисобланади.

“Товаршунос” сузининг маноси – “товарлар” ҳақида билимга эга “субъект”.

Фарматсевт-товаршунос билиши зарур:

-товарлар ҳаракати босқичларида тиббий товарларнинг маркетинг тадқиқотларини ўтказиш;

-товарлар ҳаракати босқичларида тиббий товарлар ассортиментини оқилона тизимлаш мақсадида товарларни сони, сифатини сақланишини товаршунослик таҳлил усуллари ёрдамида амалга ошириш;

-товарларни баҳолашда уларни исёмол хоссаларини ва кўрсаткичлари номенклатурасини;

-товарлар партияси ва ягона товарлар сон тавсифларини, қабул қилиш ва намуна олиш қоидаларини;

-товарларни шаклланишига ва сифатига таъсир этувчи омилларни;

-аниқ товарлар ва товарлар гуруҳини товаршунос тавсифларини;

-товарлар ҳақида маълумот турларини, воситаларини ва ҳ.к.

Фарматсевт-товаршунос эгаллайдиган амалий кўникмалар:

-товарлар рақобатбардошлигини таъминлаш мақсадида уларни таснифлаш, таҳлилини ўтказиш, баҳолаш натижаларини умумлаштириш;

-оқилона ассортимент сиёсатини шакллантириш учун ассортимент кўрсаткичларини аниқлаш, ассортимент таҳлилини ўтказиш;

-меёрий ҳужжатларга биноан тиббий товарлар сифатини баҳолаш, товар экспертизасини ўтказиш ва керакли ҳужжатлар тузиш;

-исёмолчиларни ҳаққоний ва етарли маълумот билан таъминлаш мақсадида русумлаш ва кузатув ҳужжатлари ёрдамида товарларни идентификациясини ўтказиш;

-товарлар ҳаракати босқичларида уларни аниқ ассортимент гуруҳига, турига мансублигини аниқлаш ва сақланишини таъминлаш;

-тиббий товарлар сақланишига ва сотувига салбий таъсир этувчи омилларни бартараф этиш.

VI. Мустақил бажариш учун вазифалар:

1.Тиббиёт товарларнинг таснифини Кластер усулида ўтказинг. Ўзбекистон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реестрининг электрон версиясига асосланиб мисол танлаб олинг ва ишчи дафтарингизга ёзинг.

2.Тиббиёт техника буюмларига таъриф беринг ва Ўзбекистон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реестрига асосланиб мисол келтиринг(махаллий ва хорижий ишлаб чиқарувчилар мисолида).

3. Тиббиёт асбобларига таъриф беринг ва Ўзбекистон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реестрига асосланиб мисол келтиринг (МДХ ва хорижий ишлаб чиқарувчилар мисолида).

4. Тиббиётта ишлатиладиган буюмларга таъриф беринг ва Ўзбекистон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реестрига асосланиб мисол келтиринг (махаллий ва хорижий ишлаб чиқарувчилар мисолида).
5. Бўлгуси мутахассис фармасевт эгаллайдиган билим ва кўникмаларга изох беринг.

1-Мавзу

Товаршуносликнинг назарий асослари. Товаршунослик таҳлил турлари.

I.Мавзуни ёзишдан мақсад: талабаларда товаршунослик ва товаршунослик таҳлил ҳақида назарий билим ва амалий кўникмаларни шакллантириш.

II.Мавзунинг аҳамияти : талабалар олган билим ва амалий кўникмалар тиббиёт товарларни исеъмол қийматини ва сифатини аниқлашда, қабул қилишда, хужжатлар асосида расмийлаштиришда, ҳисобини юритишда ва сақлашда ёрдам беради.

III.Вазиятли масалалар:

- 1.Тиббиёт товаршуносликнинг асосий вазифасини аниқлангқ
А.Тиббиёт товарлар исеъмол қийматини, исеъмол хусусиятини, уларни ташиш ва сақлаш жараёнида сифатини ўзгармаслигини таъминлаш;
Б.Тиббиёт товарларини аҳолига сотишни таъминлаш;
В.Тиббиёт товарлар сифатини назорат қилиш;
Г. Тиббиёт товарлар хусусиятини ўрганиш.
- 2.Тиббиёт товаршунослиги фани бу:
А.Илмий фан;
Б. Ўқув амалиёт;
В. Ахборот қисми;
Г. Фандаги ё'налиш.
- 3.Тиббиёт буюмларини тайёрлашда қандай ашёлар ишлатиладик
А. Пахта, резина.
Б. Металл, резина, ипак.
В. Резина, металл, латекс, пласмасса.
Г. Пахта, алигнин, ипак ипи.
- 4.Тиббиёт асбоблари бу:
А.Тиббий муолажаларни бажариш учун мўлжалланган ускуналар.
Б.Инсон аъзолари ва тўқималарида муолажа ишларини бажарадиган техник воситалар.
В.Беморлар ҳолатини баҳоловчи қурилма.
Г.Беморлар парваришида ишлатиладиган буюмлар.
5. Товаршунослик таҳлил турларини кўрсатингқ
А.Сифат таҳлили.
Б. Ассортимент таҳлили.
В. Сифат, сон, ассортимент, хужжатли, жамланган таҳлил
Г.Тўлиқ сифат ва сон жихатдан таҳлил.
- 6.Сифат таҳлилинини ўтказиш мақсади нимада қ
А.Товар сифатини баҳолаш.
Б.Товар ассортиментини аниқлаш.
В.Товар сонини аниқлаш.
Г.Товарни хужжатларга мувофиқлигини аниқлаш.
- 7.Хавфсизлик-бу:
А.Товарлардан ҳамкорликда фойдаланиш.
Б.Товарни ишлатилишида, сақланишида атроф-муҳитга, исеъмолчига нисбатан безарарлиги.

В.Битта товар ўрнига бошқа товарни яроқлилиги, бир хил талабларни қондириш мақсадида фойдаланиш.

Г.Товарни сақлаш жараёнида атрофга зиён етказмаслиги.

8.Самарадорлик- бу:

А. Тиббиёт соҳасидаги кўплаб тиббиёт товарларни тартибга солиш.

Б. Товардан фойдаланиш ва уни сақлаш жараёнида атрофга зиён келтирмаслиги.

В. Битта товар ўрнига бошқа товарни яроқлилиги, бир хил талабларни қондириш мақсадида фойдаланиш.

Г. Товарни ишлаб чиқариш, қадоклаш, сақлаш, сотиш, ундан фойдаланиш жараёнида мўтадил натижага эришиш.

9. Мутаносиблик-бу:

А. Тиббиёт товарни бошқа товар билан биргаликда ишлатилиши.

Б. Товарлардан ҳамкорликда фойдаланиш.

В. Товардан фойдаланиш ва уни сақлаш жараёнида атрофга зиён келтирмаслиги.

Г. Бир хил талабларни қондириш мақсадида битта товар ўрнига бошқа товардан фойдаланиш.

10. Ўзаро алмашинув-бу:

А. Товарларни ишлаб чиқариш, қадоклаш, сақлаш ва сотиш жараёнига мансуб тамойил.

Б. Битта товар, жараён ёки хизмат ўрнига бошқа товар, жараён ёки хизматнинг яроқлилиги, бир хил талабларни қондириш мақсадида фойдаланиш.

В. Товарлардан ҳамкорликда фойдаланиш.

Г. Товарни сақлаш жараёнида атроф-муҳитга безарарлиги.

11. Тиббий ускуналар – бу:

А. Тиббиёт ходимлари фойдаланадиган, инсон аъзолари ва тўқималарида муолажалар ўтказадиган техник воситалар.

Б. Бемор ҳолатига оид маълумотларни олиш, ташхис қўйиш ёки даволаш жараёнида фойдаланиладиган қурилмалар.

В. Бемор учун қулай шарт-шароитларни таъминловчи техник қурилмалар.

Г. Бирорта турдаги қувватни организмга таъсир ўтказиш мақсадида генератсия қилувчи техник қурилмалар.

12.Тиббий аппаратлар -бу:

А. Бирорта турдаги қувватни организмга таъсир ўтказиш мақсадида генератсия қилувчи техник қурилмалар.

Б. Бемор учун қулай шарт-шароитларни таъминловчи техник қурилмалардир

В. Тиббиёт ходимлари фойдаланадиган, инсон аъзолари ва тўқималарида муолажалар ўтказадиган техник воситалардир.

Г. Бемор ҳолатига оид маълумотларни олиш, ташхис қўйиш ёки даволаш жараёнида фойдаланиладиган қурилмалардир.

ИВ. Мустақил тайёрланиш учун саволлар

1.Товаршунослик фани, мақсади ва вазифалари.

2.Товаршунослик тамойиллари.

3.Товаршунослик таҳлил мақсади ва таҳлил турлари.

4. Товаршунослик таҳлил объектлари –тиббиёт товарларнинг таснифи.

-тиббиёт ашёлар ва буюмлар:

-тиббиёт асбоблар, тиббиёт ускуналар ва аппаратлар, жихозлар,

-тиббиётда ишлатиладиган буюмлар ва ташхис воситалари.

5. Товаршунослик таҳлилида фарматсевтни вазифаси.

V. Ахборот қисми

Товаршунослик фани, вазифаси, мақсади

Товаршунослик товарларнинг исеъмол қийматини ўрганувчи алоҳида фан ва мусақил соҳа ҳисобланади. Товар муайян исеъмол хоссаларига эга бўлиб, товаршунослик объектини ташкил этади.

“Товаршунослик” атамасининг таъриф-тавсифлари бехисоб. Улардан энг мақбули :

“Товарларнинг исеъмол қийматлари алоҳида фан соҳаси предметини – товаршуносликни ташкил этади.”

Мазкур таъриф атамаларнинг кейинги кўплаб таърифлар асосини ташкил қилади.

Олий ўқув юртлири ўқитувчиларининг умумий товаршунослик масалалари бўйича Халқаро назарий конференцияси баёнотида қуйидаги таъриф қайд этилган:

“Товаршунослик- товарларнинг исеъмол қийматини ўргатувчи табиий-илмий фан предметидан иборатдир.”

“Товаршунослик” атамаси 2 та сўздан таркиб топган: “товаршунослик” (лот. Веда – билим, яъни товарлар ҳақидаги билим)

Фақат исеъмол қиймати махсулотни товарга айлантиради, чунки инсоннинг аниқ эҳтиёжларини қондиришга қодирдир. Агар товарнинг исеъмол қиймати исеъмолчининг аниқ талабларига жавоб бермаса, бундай товарга талаб бўлмайди, демак, мақсадга мувофиқ фойдаланилмайди.

Товаршунослик мақсади – товарнинг исеъмол қийматини, шунингдек, товар харакатининг барча босқичларида уларнинг ўзгаришларини ташкил этувчи энг асосий таснифларни ўрганиш.

Тиббиёт товаршунослиги тиббиётнинг ташхис, муҳофаза ва даволаш мақсадлари (ташхис, даволаш, айрим қисмлар ёки аъзоларни тузатиш ва уларни сунъий қисм ва аъзолар билан алмаштириш, товар сифатини аниқлаш, сақлашни назорат қилиш) да қўлланиладиган тиббиёт товарларининг функционал хоссалари, ўргатади. Тиббиёт товаршунослиги предмети илм-фан ва ўқувдарслиги сифатида қуйидаги вазифаларни ҳал қилади:

- исеъмол қийматини ташкил этувчи тиббиёт товарларининг асосий тавсифларини аниқлаш;
- тиббиёт товаршунослиги тамойиллари ва усулларини белгилаш;
- тоифалаш усулларини оқилона қўллаш ё’ли билан тиббиёт товарлари ни тизимлаш;
- ҳисоб-китоб қилиш мақсадида тиббиёт тоарларнинг ассортиментини ўрганиш;
- тиббиёт товарларни тайёрловчи саноат корхонаси ва ушбу махсулотлардан фойдаланувчи тиббиёт муассасасининг ассортимент сиёсатини таҳлил қилиш учун товарларнинг ассортимент кўрсаткичларининг хусусиятларини ўрганиш;
- тиббиёт товарларнинг ассортиментини бошқариш;
- ҳисоб ва жиддий назорат асосида тиббиёт махсулотларни тўғри сақланишини амалга ошириш.

Тиббиёт товаршунослиги бўйича ўқув бўлгуси мутахассислар –фарматсевтларни тиббиёт товарлари: беморларни парвариш қилиш буюмларини, боғлаш, чоклаш воситалари, тиббиёт асбоблари ва шу кабиларни ишлатиш, сифатини текшириш, ҳисобини юритиш ва сақлаш ишларини бажаришга тайёрлашни ўзининг бош вазифаси деб билади.

Тиббиёт товаршунослиги тамойиллари

Тамойил (принтсип – лот. Прихспиум – асос, ибтидо) – у ёки бу назария, таълимотнинг, фаолиятнинг асосий қондаси.

Тиббиёт товаршуносликнинг тамойиллари қуйидагилардир:

хавфсизлик, самарадорлик, мутаносиблик, ўзаро алмашинув, тизимлаш.

Хавфсизлик – инсон ҳаёти, соғлигига зиён етказишига боғлиқ бўлган, бунга ё’л қўйилмайдиган таваккалчиликнинг ё’клигига асосланган товаршунослик тамойилларининг асосийси. Бу айниқса даволаш, муҳофазалаш учун фойдаланиладиган тиббий асбоблар, дори-дармон воситаларига тегишлидир.

Айни пайтда товаршуносликда товарлар ва атроф-мухит учун хавфсиз тамойилига кадоқлаш, ташиш, сақлаш жараёнларида риоя қилиниши шарт.

Самарадорлик – товарларни ишлаб чиқариш, кадоқлаш сақлаш, сотиш ва исеъмол қилиш (фойдаланишда мўтадил натижага эришишдан иборат тамойил.

Ушбу тамойил тиббиёт товарларнинг ассортимент турларини шакллантиришда, шунингдек сифати ва миқдорини таъминлашда муҳим аҳамиятга эгадир. Масалан, кадоқлаш ёки сақлаш самарадорлиги зарур сифатда сақлаб қолинган товарларнинг миқдори ва мазкур жараёнларга сарф-харажатлар билан белгиланади.

Мутаносиблик – тиббиёт товарларнинг яроқлилиги, кўнгилсиз ўзаро таъсирини вужудга келтирмайдиган, ҳамкорликда фойдаланишга нисбатан жараёнлар ёки хизматларнинг фойдалилигини белгиловчи тамойил.

Ўзаро алмашинув – битта товар, жараён ёки хизмат ўрнига бошқа товар, жараён ёки хизматнинг яроқлилиги, бир хил талабларни бажариш мақсадида фойдаланиши билан аниқланади. Товарларнинг ўзаро алмашинуви улар ўртасида рақобат билан белгиланади ва айни пайтда бу шунга ўхшаш эҳтиёжларни турли хил товарлар билан тўлдириш имконини беради. Айрим тиббиёт товарларнинг таснифлари нечоғли яқин бўлса, улар ўзаро алмашинувдан фойдаланиш (дори воситалар, беморларни парвариш қилиш буюмлари ва х.к.) га шунчалик яроқли бўлади.

Тиббиёт товарлар (махсулот, асбоб, ускуна) нинг ёки бу буюмларни бутловчи айрим товарларнинг кўзда тутилган талабларни бажариш учун бошқа ускуна ўрнида фойдаланилишига қодирлиги ўзаро алмашинувчи товарларнинг хилма-хиллиги (ассортименти)ни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Тизимлаш (сисематизатсия) – бир хил, ўзаро алмашинадиган товарлар, жараёнлар ёки хизматларнинг муайян изчиллигини белгилашдан иборат тамойил.

Объектларнинг кўп хиллигини ҳисобга олган товаршуносликдаги тизимлаш – тартибга солиш фавқулудда муҳим аҳамиятга эгадир, чунки у ўзаро боғланган ва ўзаро бўйсинган тоифалар (мунтазам категориялар) га бирлаштириш, муайян режа бўйича қурилган чизмани тузиш имконини яратади.

Тизимлаш тамойили усуллар гуруҳи асосига қўйилган бўлиб, улар таркибига товаршуносликда кенг қўлланиладиган тенглаштириш (идентификатсия), таснифлаш (классификатсия), умумлаштириш ва кодлаштириш киради.

Товаршунослик таҳлил

Товаршунослик таҳлилининг асосий мақсади:

- товарни идентификатсияси,
- товарни баҳолаш учун уларни исеъмол хоссаларини тўғри танлаб олиш,
- ҳақиқий аниқланган кўрсаткичлар натижаларини меёрий хужжатларда белгиланган талабларга мутаносиблиги.

Товаршунослик таҳлил асосини товар экспертизасини ўтказиш ташкил қилади.

Товар экспертизаси - эксперт томонидан товарнинг асосий тавсифларини баҳолаш, шунингдек, товарлар характи босқичларида ўзгаришлар ҳақида қарор қабул қилиш ва яқуний хулоса чиқариш. Товарларни эксперт баҳолаш- яъни экспертизаси давомида уларни ҳамма асосий тавсифлари намоён бўлади: ассортимент, сифат, сон, нарх тавсифлари. Товарларнинг эксперт баҳоланиши меёрий хужжатлар талабларига мувофиқлигини тасдиқлаш товаршунослик таҳлил асосини ташкил этади.

Товаршунослик таҳлил турлари:

- сифат таҳлили,
- сон жихатдан таҳлил,
- ассортимент таҳлили,
- хужжатли таҳлил,
- жамланган таҳлил.

Товарлар сифатининг тахлили меёрий хужжатлардаги талабларга уларни мутаносиблигини аниқлаш учун ўтказилади, асосан, товарларни қабул қилиш ёки топширишда қўлланилади.

Товарларни сон жихатдан тахлили уларни қабул қилишда ҳамда камоматни аниқлаш мақсадида ўтказилади.

Ассортимент тахлили товарларнинг сон ва сифат тавсифларини бақолашда, кузатув хужжатлардаги товарларнинг номларига ва русумларига мослигини текширишдан иборат.

Хужжатли тахлил зарурий текширув бўлиб товарлар сони ва сифатини кузатув хужжатлардаги рақамлар билан солиштиришдан иборатдир (инвойс, счёт-фактура, юк хати).

Жамланган тахлил синовлар ўтказиш ва хужжатлар тахлили асосида товарларнинг ҳамма тавсифларини бақолашдан иборат.

Тиббиёт товарларини таснифлаш

Биз тиббий товарларни исеъмол товарларининг махсус ассортиментдаги товарлар гуруҳига мансуб деб ҳисоблаймиз. Тиббиёт товарларига профилактика, ташхис қуйиш ва даволаш мақсадида тиббиёт амалиётида қўлланиладиган барча буюмлар ва ашёлар киритилган. Ашёлар буюмлардан фарқ қилиб кўп маротаба ишлатилмайди. Улар хом ашёнинг бир хил туридан тайёрланадилар (боғлов, тикув ашёлари). Буюмлар кўп маротаба ишлатиладиган бўлиб кўп йиллар давомида хизмат қилади. Улар мусахкам ашёлардан тайёрланади (тиббий асоблар).

Тиббий товарлар ташхис қуйиш, даволаш ва аҳоли саломатлигини тиклашини таъминлайдиган асбоблар, аппаратлар, ускуналар, беморларни парвариш қилиш буюмларлари, реактивлар, тез-тизимлар ва бошқа қатор тиббий мақсадли буюмларнинг кенг номенклатурасини ўз ичига олади.

Тиббиёт товарларининг асосий қисмини тиббий техника деб аталувчи тиббий техник қурилмалар ташкил этади.

Тиббий техниканинг беҳисоб номлари функционал мақсад-моҳиятга боғлиқ ҳолда қуйдагича таснифланади: асбоблар, ускуналар, аппаратлар, жиҳозлар.

Тиббий асбоблар – тиббиёт ходимлари фойдаланадиган, инсон аъзолари ва тўқималарида муолажа ишларини бажарадиган техник воситалардир.

Товарлар номенклатурасида умумий жаррохлик ва махсус (нейрожаррохлик, офтальмология, абдоминал жаррохлик ва шу кабилар) оператсияларга мўлжалланган жаррохлик асбоб-ускуналари салмоқли ўрин тутати.

□□ Чизма. Тиббий товарлар таснифи.

Тиббий ускуналар (приборлар) – бемор ҳолатига оид маълумотни олиш, ташхис қўйиш ёки меъёрдан у ёки бу оқишларни белгилаш имконини берадиган қурилмалардир. Ускуналар кўрсатувчи, қайд этувчи, комбинирланган бўлади.

Кўрсатувчи ускуналар ўлчанаётган миқдорларни кўз билан асбобнинг ҳисоб-рақам қурилмаси бўйича (тонометр, термометр ва х.) аниқлаш мумкин бўлган асбоблардир.

Қайд этувчи ускуналарда ўлчанаётган миқдорнинг аҳамияти муттасил ёки вақти-вақти билан у ёки бу усул ёрдамида кўпинча қоғоз тасмада сиёҳ ёки кинполёнкада ёруғ нур билан қайд этилади. Мазкур ускуналарни ўзи ёзувчи (кардиографлар, энтсефалографлар ва х.) деб аталади.

Комбинирлаган ускуналарда индикатсия, шунингдек ўлчанаётган миқдорни қайд этиш амалга оширилади. Ёзилган жараёнларни тахлил қилиш бўйича асбоблар ва қурилмалар мавжуд.

Тиббий аппаратлар – бирор турдаги қувват (иссиқлик, нурланиш, электр) ни организмга умуман ёки танлаб, муайян функционал тизимга ёки аъзо (аъзолар гуруҳи) га таъсир ўтказиш мақсадида генератсия қилувчи қурилмалардир. Организмнинг у ёки бу функционал тизимларига муайян вақт давомида ўрнини босадиган буюмлар аппаратлар сирасига киради (“Сунъий буйрак” аппарати, ўпканинг сунъий вентилатсияси учун аппарат ва х.к).

Ускуна ва аппаратлар (умумий «Тиббий аппаратура» номи осида бирлашган) – номенклатура бўйича тиббий товарларнинг энг мураккаб ва кўп сонли гуруҳларидан биридир. Ушбу соҳада мудофаа мажмуасига мансуб аксарият корхоналар, йирик илмий ташкилотлар, кичик корхоналарнинг катта исми фаолият кўрсатмоқда. Мазкур гуруҳга мансуб маҳсулотларни ишлаб чиқаришда мураккаб юқори технологик ишлов берувчи асбоб-ускуналардан фойдаланилади. Бу соҳага умумтехника тайёргарлигига эга бўлган малакали илмий ва ишлаб чиқариш кадрлари жалб этилади.

Тиббий жиҳозлар – даволаш-касалликни олдини олиш жараёнларини амалга оширишда беморлар ва тиббиёт ходимлари учун қулай шарт-шароитларни яратувчи тиббий техник қурилмалар йиғиндисидир.

Жиҳоз, аппарат, асбоб-ускуналарнинг сифати уларнинг қулайлиги, топширилган юкларни қандай кўтариши, хизмат кўрсатувчи ходимлар ёки тегишли мосламаларнинг ўлчамли ҳаракатлари таъсирида қисмларининг майин кўчиши билан белгиланади. Мазкур кўрсаткичларни назорат қилиш асбоб-ускуналарининг ҳар бир ҳаракатини синовдан ўтказиш ёли билан амалга оширилади.

Фарматсевт –товаршунос вазифалари

Товаршуносликда товар- объект бўлса, товаршунос эса субъект бўлиб ҳисобланади.

“Товаршунос” сузининг маноси – “товарлар” ҳақида билимга эга “субъект”.

Фарматсевт-товаршунос билиши зарур:

- товарлар ҳаракати босқичларида тиббий товарларнинг маркетинг тадқиқотларини ўтказиш;

- товарлар ҳаракати босқичларида тиббий товарлар ассортиментини оқилона тизимлаш мақсадида товарларни сони, сифатини сақланишини товаршунослик таҳлил усуллари ёрдамида амалга ошириш;

- товарларни баҳолашда уларни исёмоҳ хоссаларини ва кўрсаткичлари номенклатурасини;

- товарлар партияси ва ягона товарлар сон тавсифларини, қабул қилиш ва намуна олиш қоидаларини;

- товарларни шаклланишига ва сифатига таъсир этувчи омилларни;

- аниқ товарлар ва товарлар гуруҳини товаршунос тавсифларини;

- товарлар ҳақида маълумот турларини, воситаларини ва х.к.

Фарматсевт-товаршунос эгаллайдиган амалий кўникмалар:

- товарлар рақобатбардошлигини таъминлаш мақсадида уларни таснифлаш, таҳлилинини ўтказиш, баҳолаш натижаларини умумлаштириш;

- оқилона ассортимент сиёсатини шакллантириш учун ассортимент кўрсаткичларини аниқлаш, ассортимент таҳлилинини ўтказиш;

- меёрий ҳужжатларга биноан тиббий товарлар сифатини баҳолаш, товар экспертизасини ўтказиш ва керакли ҳужжатлар тузиш;

- исёмоҳчиларни ҳаққоний ва етарли маълумот билан таъминлаш мақсадида русумлаш ва кузатув ҳужжатлари ёрдамида товарларни идентификатсиясини ўтказиш;

- товарлар ҳаракати босқичларида уларни аниқ ассортимент гуруҳига, турига мансублигини аниқлаш ва сақланишини таъминлаш;

- тиббий товарлар сақланишига ва сотувига салбий таъсир этувчи омилларни бартараф этиш.

ВИ. Мусақил бажариш учун вазифалар:

1.Тиббиёт товарларнинг таснифини Класер усулида ўтказинг ва чизмани дафтарингизга чизинг. Ўзбекистон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реесрининг электрон версиясига асосланиб мисол танлаб олинг ва ишчи дафтарингизга рўйхатини ёзинг.

- 2.Тиббиёт техника буюмларига таъриф беринг ва Ўзбекисон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реесрига асосланиб мисол келтиринг (махаллий ва хорижий ишлаб чиқарувчилар мисолида).
3. Тиббиёт асбобларига таъриф беринг ва Ўзбекисон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реесрига асосланиб мисол келтиринг (МДХ ва хорижий ишлаб чиқарувчилар мисолида).
4. Тиббиётта ишлатиладиган буюмларга таъриф беринг ва Ўзбекисон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реесрига асосланиб мисол келтиринг (махаллий ва хорижий ишлаб чиқарувчилар мисолида).
5. Бўлгуси мутахассис- фарматсевт эгаллайдиган билим ва амалий кўникмаларга изох беринг.

Адабиётлар

1. М.А.Николаева .Товароведение потребителских товаров. Теоретические основы. Учебник для вузов.М., НОРМА,1998г.
2. С.З.Умаров и др.”Медисинское и фарматсевическое товароведение”. Учебник. 2-е изд.,испр,М. ГЕОТАР-МЕД, 2004, 368с.
3. З.З.Хакимов, М.Н.Зияева, Г.У.Тиллаева. «Медисинское и фарматсевическое товароведение ». Учебное пособие. Ташкент, 2005.
4. Г.У.Тиллаева, Т.Н.Абрамова “К реализасии государственных программ по обеспечению республики Узбекистан медисинской техникой и изделиями медисинского назначения.”// «Ўзбекисон Фарматсевичик хабарномаси», 2001 №2.
5. ГОСТ 20790-92 Приборы, аппаратура и оборудование медисинские.
6. ГОСТ Р 51148-98 «Изделия медисинские»
7. ГОСТ Р 50444-92 Приборы, аппаратура и оборудование медисинские. Обхие технические условия., М., ИПК Изд-во стандартов,1993.

2-МАНЗУ

Тиббиёт товарлари, уларнинг тавсифлари, истеъмол хоссалари

- 1.Мавзуни ёзишдан мақсад:** олинган билим ва кўникмалар фарматсевичларни амалий иш фаолиятида зарур бўлган тиббиёт товарлари ҳақида маълумотларни эгаллаш имконини беради.

- II. Мавзунинг аҳамияти:** тиббиёт амалиётида қўлланиладиган товарлар нихоятта кенг асортиментли бўлганлиги сабабли уларни ўрганиш катта аҳамият касб этади. Товарларнинг асортиментини ўрганиш уларни қабул қилиш ва сақлаш жараёнларида салбий таъсир этувчи омиллардан химоя қилишни талаб этади

III.Вазиятли масалалар:

1. Истеъмол товарлари бу:
 - А. Истеъмолчиларнинг яқка тартибда шахсан фойдаланишига мўлжалланган товарлар тури.
 - Б. Кўплаб товарлар гурухи.
 - В.Турли асортиментдаги товарлар.
 - Г.Тиббиёт товарлари.
 - Д.Екологик тоза товарлар.
2. Товарнинг қандай тавсифлари мавжудх

- А. Сифат тавсифи.
 - Б. Микдор тавсифи.
 - В. Ассортимент, сифат, микдорий тавсифлари.
 - Г. Савдо тавсифи.
 - Д. Саноат тавсифи.
3. Товарлар ассортименти бу:
- А.Тиббиёт товарлари тўплами.
 - Б.Фарматсевтик товарлар тўплами.
 - В.Турли товарлар йиг'индиси.
 - Г.Алохида товарлар тўплами.
 - Д. Муаян белгилар бўйича шакллантириладиган ва турли хил, ўхшаш ва якка тартибдаги эҳтиёжларни қондирадиган товарлар тўплами.
- 4.Куйида келтирилган товарлар рўйхати ичидан оддий ассортимент гуруҳини танлаб олинг
- А.Бог'лаш воситалари, чоклаш ашёлари, дори воситалар, тиббий жихозлар.
 - Б. Тиббиёт қайчилари, скалпеллар, жаррохлик арралари, Далгрэн қисқичлари.
 - В. Жане шпритслари, наркоз аппаратлари, қон қуйиш тизимлари.
 - Г.Финалгон, Атенолол, Баралгин, Люер шпритслари.
 - Д. Жане шпритси, бир маротабалик Люер шпритси, кўп маротабалик Рекорд шпритси.
5. Куйида келтирилган товарлар рўйхати ичидан гуруҳий ассортимент турини танлаб олинг
- А. Жане шпритси, бир маротабалик Люер шпритси, кўп маротабалик Рекорд шпритси.
 - Б. Тиббиёт қайчилари, ЭКГ-аппарати, жаррохлик арралари, жаррохлик қисқичлари.
 - В. 1-каналли ЭКГ аппарати, ультра товуш аппарати, жаррохлик курси, цоматологик ўриндих
 - Г. ЭКГ аппарати, ультра товуш аппарати, лазер аппарати.
6. Куйида келтирилган товарлар рўйхати ичидан русумли ассортимент турини танлаб олинг
- А. Жане шпритси, бир маротабалик Люер шпритси, кўп маротабалик Рекорд шпритси.
 - Б. Лицер қайчилари, ЭКГ-аппарати, жаррохлик арралари, жаррохлик қисқичлари.
 - В. 1- каналли ЭКГ аппарати, 2- каналли ЭКГ аппарати, жаррохлик курси, цоматологик ўриндих.
 - Г. ”Дигитал ультра сонис диагносис имагинг сйцем” ДП-3300 ультра товуш ташхис аппарати,
”Дигитал ультра сонис диагносис имагинг сйцем” ДП-7700 ультра товуш ташхис аппарати
”Дигитал ультра сонис диагносис имагинг сйцем” ДП-8800 Плусс ультра товуш ташхис аппарати.
”Дигитал ультра сонис диагносис имагинг сйцем” ДП-9900 Плусс ультра товуш ташхис аппарати.
7. Куйида келтирилган товарлар рўйхати ичидан аралаш ассортиментидаги товарларни танлаб олинг
- А. Бог'лаш воситалари, кетгут, Баралгин таблеткаси, тиббий жихозлар.
 - Б. Тиббиёт қайчилари, скалпеллар, жаррохлик арралари, Далгрэн қисқичлари.
 - В. Жане шпритслари, наркоз аппаратлари, қон қуйиш тизимлари.
 - Г.Финалгон, Атенолол, Баралгин таблеткалари.
 - Д. Жане шпритси, бир маротабалик Люер шпритси, кўп маротабалик Рекорд шпритси.
8. Махсулот –бу:
- А. Хақиқий ва потентсиал эҳтиёжларни қондиришга мўлжалланган ишлаб чиқариш фаолияти натижаси.
 - Б. Тижорат фаолияти объектлари.
 - В.Савдо талабларини қондирувчи объектлар.
 - Г.Ицёмолчилар талабларини қондирувчи объектлар.

ИВ. Муцақил тайёрлаш учун саволлар:

1. Товарлар ва уларнинг таснифи.
2. Товарлар тавсифлари.
3. Товарлар ассортименти ҳақида тушунча ва ассортимент таснифи.
4. Ассортимент кўрсаткичлари: кенглиги, тўлалиги, янгиланиш даражаси.
5. Товарлар сифати, сифат кўрсаткичлари.
6. Товарларнинг ицёмол хоссалари.

В. Аҳборот қисми

Товарлар ва уларнинг таснифи

Товаршунослик фанининг асосий тушунчалари сифатида мақсулот, товар ва товаршунослик кўриб чиқилади.

Махсулот – ҳақиқий ва потенсиал эҳтиёжларни қондиришга мўлжалланган ишлаб чиқариш фаолияти натижасидир. Махсулот олдига иккита вазифа қўйилади: албатта ишлаб чиқарилган бўлиши ва муаян ицёмолчиларнинг эҳтиёжини қондириши зарур. Агарда махсулот олди-сотти (тижорат фаолияти) объекти сифатида хизмат қилса, унда у товарга айланади.

Товарлар тижорат фаолияти объектлари сифатида кўплаб белгиларига қараб гуруҳларга бўлинади. Улар ичида асосийси – бажарадиган вазифасидир. Бажарадиган вазифасига кўра, улар куйидаги турларга бўлинади:

- ицёмол товарлар - якка тартибдаги ицёмолчиларнинг шахсан фойдаланишга мўлжалланган турлари;
- саноат товарлари- бошқа товарларни ишлаб чиқаришга мўлжалланган ва унинг хом ашё ва технологик таъминотини яратувчи турлари;
- ташкилий техника товарлари- маъмурий-бошқарув фаолиятини ташкил қилишни яхшилашга мўлжалланган турлари.

Товарлар мажмуи деганда уларни яъни товарларни туркуми (синфи), тури, гуруҳи, хилма-хиллиги назарда тутилади.

Товарлар туркумларга таҳсимланади. Таҳсимлаш асосини товарларнинг вазифаси ва эҳтиёжларни қондириш даражаси ташкил этади.

Товарлар туркуми - эҳтиёжларнинг умумлаштирилган гуруҳларини қондирувчи кўплаб товарлар. Ицёмол товарлари туркумларидан бири – тиббиёт товарлари туркумидир. Масалан, дорихонадаги товарлар фарматсевтик ва тиббиёт товарларга бўлинади.

Тиббиёт товарлар туркуми инсон саломатлигини таъминлашда ижтимоий эҳтиёжларни қондиришга мўлжалланган, ташхис куйиш, даволаш ва касалликни олдини олишда қўлланиладиган, шунингдек шахсий гигиена буюмлари, беморларни парвариш қилиш буюмларни сифатида, тез ёрдам кўрсатиш учун фойдаланилади ва х.к.

Туркумлар ишлатилаётган хом ашё ва бажарадиган вазифасига бог'лиқ ҳолда кичик туркумлар, гуруҳлар, турлар ва хилма-хилликларга бўлинади.

Товарларнинг кичик туркуми – муайян тафовутларга эга бўлган эҳтиёжларнинг ўхшаш гуруҳларини қондирадиган кўплаб товарлар.

Товарлар гуруҳи – эҳтиёжларнинг анча ўзига хос гуруҳларини қондирувчи кичик товарлар гуруҳи бўлиб, қўлланилаётган хом ашё, тузилишнинг хусусиятларига бог'лиқдир.

Юқорида баён этилган хулосага тиббиёт товарларнинг 2 та йирик гуруҳлари мисол бўлиб хизмат қилиши мумкин: ашёлар ва буюмлар.

Ашёлар буюмлардан даволаш-ташхис жараёнида қўлланилганда такроран ишлатилиши мумкин эмаслиги билан фарқ қилади. ҳар бир ашё битта турдаги хом ашёдан тайёрланади. Масалан, бог'лаш, чоклаш, пломбалаш ашёлари.

Буюмлар бир неча марта ишлатишга ва имкон қадар узоқ хизмат қилишга мўлжалланган. Сху сабабдан, улар пишиқ ва муцаҳкам ашёлардан ясалади. Масалан, тиббий асбоблар, резина ва латекс буюмлар.

Товарларнинг кичик гуруҳи – бир гуруҳ товарлар билан умумий вазифага эга кўплаб кичик, лекин бошқа кичик гуруҳга мансуб товарлардан ўзига хос белгилар билан фарқланадиган кўплаб кичик товарлар гуруҳи. Масалан, умумий жаррохлик асбоблари гуруҳи кичик гуруҳларга – кесувчи, қисқич, жарохат кенгайтирувчи ва хоказо гуруҳларга бўлинади.

Товарлар тури – якка тартибда мўлжалланганлиги ва ўхшаш белгилар билан бир-биридан фарқ қиладиган товарлар йиг'индиси. Масалан, қуйидаги чоклаш ашёлари: ичак ипи (кетгут), ипак, капрон, лавсан, металл сим ва бошқалар.

Кўпинча товарлар тури ташқи кўриниши, хиди, ранги, қуюқ – суюқлигига қараб аниқланади. Масалан, чоклаш ашё турлари ҳар хил ранглари билан фарқланади: жаррохлик ипаги – оқ рангли, кетгут – оқиш-сарикдан жигар рангчан, капрон иплар эса яшил рангда чиқарилади.

Товарларнинг хилма-хиллиги – қатор ўзига хос белгилар билан фарқланадиган битта турга мансуб товарлар йиг'индиси. Масалан, ўткир учли ва тумтоқ учли, тўғ'ри ва эгилган учларга эга бўлган жаррохлик қайчилари ва хоказо.

Товарларнинг ҳар бирига ном берилиб, ўша номга асосан уни бошқа товарлардан фарқлаш мумкин. Товарнинг номи – муайян турдаги, ўз номи билан шу турдаги товарлардан ва ўзига хос хусусиятлари билан фарқланадиган товарлар йиг'индиси. Масалан, Далгрэн қисқичи, Жане шпритси, Лицер қайчиси.

Товарлар товаршунослик фаолиятининг объектлари сифатида ўзларининг ассортимент, сифат, миқдор тавсифларига эгадир. Улар товарнинг ицёмол қийматини яратиб, инсоннинг ҳаққоний эҳтиёжлари (физиологик, ижтимоий, психологик ва х.) ни қондиради. Товарларнинг ицёмол қиймати вазифасига мувофиқ уларни ички ёки ташқи ишлатилиши учун фойдаланиш ёки ишлатиш ё'ли билан ицёмол қилиш пайтида намоён бўлади. Тиббиёт товарларнинг ицёмол қиймати уларнинг асосий товаршунослик тавсифлари орқали намоён бўлади..

Тавсиф – предметнинг ёки қодисанинг фарқли хоссалари, белгилари йиг'индисидир. Мазкур таърифга асосланиб, товарларнинг асосий товаршунослик тавсифларини ифодалаш мумкин.

Товарларнинг сифат тавсифи – турли хил эҳтиёжларни қондириш қобилиятига эга бўлган ички турдош ицёмол хоссалар йиг'индисидир. Бу тавсиф ассортимент билан узвий бог'ланган, чунки уларга умумий хосса – бажарадиган вазифа хосдир. Сифат тавсифида хавфсизлик ва экологик (атроф-муҳитга нисбатан тозалик) хоссаси муҳим ўрин эгаллайди. Товарларнинг ассортимент тавсифи – товарларнинг функционал ёки ижтимоий вазифасини аниқловчи, товарларнинг фарқли тур хоссалари ва белгилари йиг'индисидир. Бундай тавсиф гуруҳ, кичик гуруҳ, тур, хилма-хиллик, номи, савдо русумини ўз ичига олиб товарнинг битта тури ёки бошқа тури номидан жиддий тафовутларни белгилайди.

Масалан, тиббий анатомик арра (бирмунча юмшоқ суякларни арралашда ишлатилади), ромли арра (йирик суяклар учун) ва пичоқсимон арра (бармоқларнинг суякларини кесиб ташлаш – ампутатсия қилиш учун) бир-биридан функционал (бажарадиган) вазифалари билан фарқ қилади. Мазкур тафовутлар уларнинг сифат тавсифларига бог'лиқдир.

Ассортимент тавсифи товарларнинг энг муҳим тавсифларидан бири бўлиб, ҳар хил турлар ва номлардаги товарлар ўртасидаги жиддий тафовутларни аниқлайди.

Товарлар ассортименти ҳақида тушунча. Ассортимент таснифи

Товарлар ассортименти (франтс. ассортимент – ҳар хил товарларни танлаш) - муайян белгилар бўйича шакллантириладиган ва турли хил, ўхшаш ва якка тартибдаги эҳтиёжларни қондирадиган товарлар тўплами.

Товарлар ассортименти ицёмолчилар эҳтиёжларини қондиришга мўлжалланади.

Ицёмол товарлар ассортименти жойлашувига кўра гуруҳларга, камраб олиши бўйича кичик гуруҳларга, эҳтиёжларни қондириш даражаси бўйича турларга, эҳтиёжларни тавсифлари бўйича хилма хилларга бўлинади.

Товарлар жойлашувига кўра саноат ва савдо ассортиментига бўлинади.

Саноат (ишлаб чиқарилувчи) ассортименти – ишлаб чиқарувчи томонидан ўзининг ишлаб чиқариш имкониятларидан келиб чиқиб ишлаб чиқарадиган товарлар тўплами. Хар бир ишлаб-чиқарувчи корхонага мансуб ассортимент тури.

Савдо ассортименти – савдо томонидан унинг ихтисоси, ицъмол талаби ва моддий-техника базаси асосида шаклланадиган товарлар тўплами. Бундай ассортимент савдо тармог'ида шаклланади.

Савдо ассортиментининг саноат ассортиментидан фарқи шундаки, у қоидага кўра, турли ишлаб-чиқарувчилар товарларидан тузилади.

Ассортимент қуйидаги турларга бўлинади: оддий, мураккаб, гурухли, кенг, кўмакдош, аралаш.

Оддий ассортимент – эхтиёжларнинг чекланган сонини қондирадиган товарлар гурухлари, турлари ва номларининг кам миқдорини билдирадиган товарлар тўпламидир. Мазкур товарлар тўплами кундалик талабли тиббий товарларни сотувчи “Тиббий техника” дўконларига хосдир (оптика, тиббиёт асбоблари, тиббиёт жихозлари).

Мураккаб ассортимент – товарларга нисбатан турлича эхтиёжларни қондирадиган товарларнинг катта миқдордаги гурухлари, турлари, хилма-хиллиги ва номларини билдирадиган бир турли товарлар тўплами. Бундай ассортимент дорихоналарга мансуб.

Гурухий ассортимент – белгиларига биноан умумийлиги бўйича бирлашган ва шунга ўхшаш эхтиёжларни қондирадиган бир хил товарлар тўплами.

Турли ассортимент – ўхшаш эхтиёжларни қондирадиган ҳар хил турлардаги ва номлардаги товарлар тўплами. Ушбу ассортимент гурухий ассортиментнинг ажралмас қисмидир.

Русумли ассортимент – бир турдаги, русумли номлар ёки русумли товарлар гурухига мансуб товарлар тўплами. Бундай товарлар физиологик эхтиёжларни қондириш билан бир қаторда сезиларли даражада ижтимоий ва психологик эхтиёжларни қондиришга мўлжалланган.

Кенг ассортимент – кўплаб кичик гурухлар, турлар, хилма-хиллиги, номлари, шу жумладан бир турлилар гурухига мансуб бўлган, лекин якка тартибда ўзига хос белгилари билан ажралиб турадиган русумларга тегишли товарлар тўплами.

Кўмакдош ассортимент – ёрдамчи вазибаларни бажарадиган ва ушбу ташкилот учун асосий ассортиментга мансуб бўлмаган товарлар тўплами.

Аралаш ассортимент – вазибаларига мувофиқ катта хилма-хиллиги билан фарқланадиган турли гурухлар, турлар, номларга эга бўлган товарлар тўплами. Аралаш ассортимент тиббий асбоблар, аппаратлар, ускуналар, буюмлар ва шу кабилар билан савдо ҳилувчи тиббиёт дўконларга хосдир.

Ехтиёжларни қондириш даражасига кўра, товарлар оқилона ва мўтадил ассортиментларга бўлинади.

Оқилона ассортимент – илм-фан, техника ва технологияларнинг муайян тараққиёти даражасида турмушнинг максимал сифатини таъминлайдиган, хаётий асосланган эхтиёжларни қондирадиган товарлар тўплами.

Мўтадил ассортимент – лойиҳалашга, ишлаб чиқаришни тайёрлашга ва ицъмолчига етказишга камхарж, фойдали, самарали хаётий эхтиёжларни қондирадиган товарлар тўплами. Товарларнинг оптимал ассортименти кучли рақобатбардошлиги билан фарқланади.

Товарларнинг оқилона ва мўтадил ассортименти, асосан, унинг сифат жихатини тавсифлайди.

қондираётган эхтиёжларни таърифига кўра ассортимент хаётий, ициқболли ва ўқув турларига бўлинади.

Хаётий ассортимент- аниҳ ишлаб- чиқарувчи корхонада ёки сотувда мавжуд бўлган хақиқий товарлар тўплами.

Ициқболли ассортимент –келажакда режалаштирилган эхтиёжларни қондирувчи товарлар тўплами.

Укув ассортимент- ўқув жараёнига мўлжалланган товарлар тўплами.

Ассортимент хусусиятлари ва кўрсаткичлари

Ассортимент хусусиятлари – ассортиментни шакллантиришда намоён бўладиган унинг махсус сифатларидир.

Ассортимент кўрсаткичи – ассортимент хусусиятларининг миқдорий ифодаланиши, аynи пайтда товарларнинг турлари ва номларининг сони ҳисобланади.

Ассортименти ифодаловчи учта кўрсаткич мавжуд: АС кенглиги, АС тўлалиги ва АС чуқурлиги.

Ассортимент кенглиги (АС к) – бир турдаги ва ҳар хил гуруҳга мансуб товарларнинг турлари, хилма-хиллиги ва номлари миқдоридир. Ассортимент кенглиги бозорни товарлар билан тўлдиришнинг билвосита кўрсаткичи бўлиб хизмат қилиши мумкин: қамров қанча кенг бўлса, бозорни тўлдириш ҳам шунча қамровли бўлади.

Ассортимент кенглиги кўрсаткичи бозорни тўлалигига, шунингдек талаб ҳолатига бог'лиқ ҳолда қўлланилади. Ассортимент кенглиги - товарларнинг ассортимент гуруҳларининг сони билан таърифланади., яъни товарлар ассортименти қанча кенг бўлса бозор шунча тўла бўлади.

АС кенглиги кўрсаткичи:

☐ Х- бир хил ва ҳар хил товарлар гуруҳларининг, турларининг, номларининг ҳақиқий сони.

А-товарлар асосий миқдори (меёрий ҳужжат, прайс-варақага биноан).

Ассортиментнинг тўлалиги – бир турдаги товарлар тўпламининг бир хил эҳтиёжларни қондириш қобилиятидир. Тўлалик бир хил гуруҳга мансуб товарларнинг турлари, хилма-хиллиги ва номларининг миқдори билан таърифланади.

АС тўлалиги кўрсаткичи:

☐ Х-битта гуруҳ ичидаги турли номли, хилма-хил товарлар ҳақиқий сони

А-товарлар асосий миқдори (меёрий ҳужжат, прайс-варақага биноан)

Бозордаги товарлар ассортименти қанча тўла бўлса, ицёмолчига шунчалик товарни танлаш кийин бўлади. Схунинг учун тўлалик Кт самарали (оқилона) бўлиши зарур.

Ассортиментнинг барҳарорлиги - товарлар тўпламининг бир хил товарларга нисбатан талабни қондириш қобилиятидир. Бундай товарларнинг бошхалардан фарқи уларга барҳарор талабнинг мавжудлигидир.

Янгиланиш- ўзгараётган эҳтиёжларни янги товарлар ҳисобидан қондириш қобилиятидир. Янгиланиш умумий товарлар сони ичидаги янги товарлар сони билан ва янгиланиш даражаси (Кя)билан таърифланади: Кя қ янги товар сони : товарлар умумий сони :

Янгиланиш – ташкилотнинг ассортимент бўйича сиёсати ё'налишларидан бири бўлиб, у қоидага кўра тўлдирилган бозор шароитларида амалга оширилади.

ВИ. Муцақил бажариш учун вазифалар:

1.Берилган товарлар рўйхатидан фойдаланиб Клацер усулида товарлар таснифини ўтказинг ва чизмасини ишчи дафтарингизга чизинг:

-ўткир учли қайчилар;

-тиббий қайчилар;

-кесувчи асбоблар;

-тиббий товарлар;

-асбоблар;

- тиббий техника;
- ўткир учли қайчилар ёнига эгилган;
- ўткир учли қайчилар юасига эгилган.

2.Товарлар ассортименти тушунчасига изох беринг ва ассортимент хар бир турига, гурухига мисол келтиринг(Ўзбекистон Республикасида қайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реецрининг электрон версиясидан фойдаланинг № 11, 2007,7-бўлим).

3.Ассортимент кўрсаткичларига изох беринг ва АС кенглиги, АС тўлалиги кўрсаткичлари , АС янгилашиш даражасини ҳисоблаб чиқинг.

А)Дорихонада Россия, Ўзбекистон ва Украина ишлаб чиқарувчиларининг бинтлари сотувда мавжуд.

Ушбу товарларнинг АС чуқурлигини аниқланг

Б)Дорихонада бог'лаш воситалари ассортиментида куйидаги лейкопластирлар сотилмоқда:

- лейкопластир 1Х250; 2Х250; 5Х250
- лейкопластир “бактеритсид”
- лейкопластир “Санитабанд”
- лейкопластир кадок учун
- лейкопластир қалампирмунчоқли.

Ушбу товарларнинг АС чуқурлигини аниқланг

4.1-иловада кўрсатилган тиббиёт товарлар қандай ассортимент турига мансублигини аниқланг.

1-Илова

1.Тошкент вилоятида жойлашган «Кетгут-Силк» К/К куйидаги чоклаш ашёларини ишлаб чиқаради:кетгут оддий, кетгут хромланган, ипак ипи урилган.

2.”Фарм Тех”дорихонасига 1.04.08 да куйидаги товарлар қабул қилинди:

- шприцлар (Туртсия)-100 дона,
- Резина иситгичлар- 10 дона,
- Берлиприл (тб) - 30 уп.,
- Тромбоасс (тб) -22 уп.,
- Тонометр (Россия)- 5 дона,
- жарохлик кўлқоплари(церил)- 20 уп.

Адабиётлар

1. М.А.Николаева .Товароведение потребительских товаров. Теоретические основы. Учебник для вузов, М., НОРМА,1998г

2.А.С. Алексеев и др. Теоретические основы товароведения непродовольственных товаров.М. Экономика.1988 г.

3.В.Н. Стрелков .Медитсинское товароведение. Ставропол.1988 г.

4. З.З.Хакимов, М.Н.Зияева, Г.У.Тиллаева. Медитсинское и фарматсевическое товароведение.Учебное пособие. Тошкент, 2005.

3.ГОСТ 15467-76. (СТ СЭВ 3519-81). Управление качеством продукции. Основные понятия. Термины и определения.

4. Е.Трофимова,М.Гетман. Классификация лекарственных средств с точки зрения особенностей потребительского поведения. //Ремедиум,2002, май.

5. Б.Хабенский, С.Белоусов. Медитсинские изделия на рубеже веков //Ремедиум,2002, май.

6. Маърузалар матни.

Мавзу: Товаршунослик тахлилида қўлланиладиган меъёрий хужжатлар

I. Мавзуни ёзишдан мақсад:

Олинган билим ва кўникмалар фарматсевтларни амалий иш фаолиятида зарур бўлиб, тиббиёт техникаси ҳамда буюмларини товаршунослик таҳлилида сифатини аниқлаш, меъёрий хужжатлар билан ишлаш, уларнинг тоифалари ва турларини, тузилиши билан танишиш ва фойдаланиш имконини беради.

II. Мавзунинг аҳамияти:

Тиббиёт амалиётида қўлланиладиган г'оят катта ассортиментдаги (номенклатурадаги) товарларни жамини ҳар бир мутахассис билавермайди. ҳаётда уларни айрим гуруҳлари ёки гуруҳларни айрим вакиллари билан ишлашга тўғ'ри келади. Ушбу мавзу бўйича олинадиган амалий билим ва кўникмалар тиббиёт техникаси буюмларини таснифини аниқлаш, меъёрий техник хужжатлар турлари ва уларни тузилишини ўрганиш асосида уларни сифатини аниқлай олиш, ҳамда тиббиёт техникаси буюмлари сифатига баҳо бериш усулларини ўрганиш билан бирга, уларни етказиб беришда илова этиладиган меъёрий хужжатларни тузилиши ва улардан фойдалана билишни кўникмаларни эгаллашдан иборат.

III. Vaziyatli masalalar.

- 1.Тиббиёт техникаси буюмларининг таснифини Сиз ҳандай тушунасиз?
 - а) тиббиёт асбоблари, приборлари тиббиёт асбоблари, приборлари, аппаратлари ва жиҳозлари.
 - б) тиббиёт асбоблари, материаллари, беморлар парваришида ишлатиладиган буюмлар.
 - с) умумхирургик, тикувчи, кесувчи, кенгайтирувчи асбоблар.
 - д) махсус тиббиёт асбоблари ва аппаратлари.
- 2.Меъёрий хужжатлар тоифаси цандартлар таъсир доирасига кўра ҳандай бўлинишини аниқланг?
 - а) Давлат ва республика цандарти.
 - б) Давлат /ДС/, Республика /РС/, тармоқ /ТС/: Фармакопея маҳоласи /ВФМ/, корхона цандарти.
 - с) Давлат ва корхоналар цандарти.
 - д) Давлат цандарти, фармакопея маҳоласи, ваҳтинчали фармакопея маҳоласи.
 - д) Республика ва корхона цандарти.
- 3.Техник шартлар ҳандай ҳисмлардан иборат?
 - а) маҳсулотнинг ишлатилиши, таснифи, асосий ўлчамлар, техник талаблари, маҳсулот комплекти, ҳабул ҳилиш тартиби ва синаш услублари, тамг'алаш, ўраш жойлаш ва сақлаш.
 - б)маҳсулотни ишлатилиши, асосий ўлчамлари, ҳабул ҳилиш ҳоидалари.
 - с) ҳабул ҳилиш ҳоидалари, ҳадохлаш.
 - д) маҳсулот чизмаси, ишлатилиши, сақланиши.
 - д) олинадиган хом ашёси, турлари, сифатини текшириш усуллари.
- 4.Тиббиёт буюмларининг сифатини баҳолаш ҳандай усуллари мавжуд?
 - а) сезги аъзолари ёрдамида,
 - б) синаш ё'ли билан,
 - с) сезги аъзолари ёрдамида, синаш ё'ли билан.
 - д) ўлчаш ёрдамида,

д) ранги ва шакли бўйича.

5.Тиббиёт техника буюмларини етказиб беришда товар шакллари ҳандайх

- а) доналаб ёки тўплам кўринишида,
- б) комплект ва ҳурилма кўринишида,
- с) доналаб ёки тўплам кўринишида, комплект ва ҳурилма кўринишида.
- д) доналаб ва ҳурилма кўринишида,
- е) фаҳат комплект ҳолда.

6.Қандай фойдаланиш ҳужжатларини биласизх

- а) ёрлих ва паспорт,
- б) паспорт, формуляр,
- с) ТСҳ-хути ичига жойлаштирилган ёрлих,
- д) техник таъриф, фойдаланиш ҳўлланмаси, ишлатиш учун ё'рихнома,
- е) ёрлих, паспорт, формуляр, техник тариф, ишлатиш учун ё'рихнома.

7.Буюмнинг “сифати” нима ҳ

- а) яроҳлик даражаси ёки вазифаси бўйича фойдаланиш даражасини аниҳловчи хоссалар,
- б) яроҳлик муддати,
- с) ишлатиш ҳоидалари,
- д) буюмнинг хоссалари,
- е) буюмнинг ташҳи кўриниши.

8.Органолептик баҳолаш усулига тўг'ри жавоб топингх

- а) буюмларни чизмада кўрсатилган ўлчамлар билан солиштирилади,
- б) сезги органлари-кўриш, сезиш, ҳидлаш, эшитиш аъзолари ёрдамида сифати аниҳланади,
- с) ташҳи кўринишига баҳо берилади,
- д) давлат цандартлари билан солиштирилади,
- е) ТСҳ-билан солиштирилади.

9.Меёрий ҳужжатлар турларини аниқлангх

- а)халҳаро цандартлари, давлат цандартлари, соҳа цандартлари, корхона цандарти.
- б) техник шартлар,паспорт, фойдаланиш ё'рихномаси.
- с) технологик ҳужжатлар.
- д) техник ҳужжатлар, паспорт, формуляр.
- е) халҳаро цандарт, техник регламент.

10.Буюмларнинг сифатини ҳандай текшириладик

- а) совуҳ сувга солиб кўриш,
- б) ҳиздириб кўриш,
- с) ҳисмларга бўлиб чиқиш,
- д) меёрий ҳужжатларга асосланиб.
- е) аппарат ва ускуналар ёрдамида синаш,

11.Тиббиёт товарлари ҳандай гуруҳларга бўлинадик

- а) материаллар ва буюмлар,
- б) асбоблар ва жиҳозлар,
- с) жиҳозлар ва приборлар,
- д) асбоблар, ускуналар аппаратлар ва жиҳозлар,
- е) жиҳозлар ва ашёлар.

12.Материалларни буюмлардан фарҳи нимадаҳ

- а) материалларни кўп марта ишлатиш мумкин,
- б) материалларни ҳайта ишлатиш мумкин эмас,
- с) буюмлар узоқ муддатга хизмат ҳилади,
- д) буюмлар бир марта ишлатилади,
- е) буюмлар ҳайта таъмирланади.

13.Тиббиёт буюми ҳандай ицъмол хусусиятга эгаҳ

- а) функтсионал, эргометрик, эцетик, гигиеник, хоссаси, ишончилиги, хавфсизлиги,
- б) хавфсизлиги, чидамлилиги,
- с) функтсионал хоссаси,
- д) эцетик, гигиеник,
- е) ишончилиги ва хавфсизлиги.

IV. МУСАҚИЛ ТАЙЁРЛАШ УЧУН САВОЛЛАР

1.Стандарт ҳақида тушунча. Стандартлаш мақсади ва вазифалари.

2.Стандартлаш соҳасидаги меъёрий ҳужжатлар тоифалари, тиббиёт техникаси буюмлари сифатини аниқлашдаги аҳамияти:

- ҳалқаро цандартлар,
- давлат цандартлари,
- миллий цандартлар,
- тармоқ цандартлари,
- корхона цандартлари.

3.Тиббиёт буюмларининг сифатига баҳо бериш усуллари:

- ташқи кўриниши бўйича баҳолаш,
- синаш усуллари ёрдамида.

4.Тиббиёт техникаси буюмларини етказиб беришда товар формулярлари ва фойдаланиш ҳужжатлари, уларнинг аҳамияти.

V. АХБОРОТ +ИСМИ

Стандартлар тайёр маҳсулот сифатига талабларни, сифат кўрсаткичлари, уларни назорат қилиш ва синаш усуллари ва воситаларини, буюмларнинг вазифаси ва улардан фойдаланиш шартларига бог'лиқ ҳолда ишончилилик ва чидамлилигининг зарур даражасини белгилайди.

Стандарт, бу – манфаатдор томонларнинг аксарият кўпчилигининг розилиги асосида ишлаб чиқилган ва муайян соҳада тартибга солишнинг оптимал даражасига эришига қаратилган фаолиятнинг ҳар ҳил турларига тегишли қоидалар, умумий тамойиллар, тавсифлар, талаблар ва усуллардан умумий ва кўп марта фойдаланиш мақсадида белгиланадиган, тан олинган идора томонидан тасдиқланган меъёрий ҳужжатдир.

Стандартлаш жараёнида тиббиёт товарларни юксак сифатини таъминлаш катта аҳамият касб этади. Стандартлаш бўйича Халқаро ташкилот кенгаши томонидан қабул қилинган таърифга кўра, цандартлаш – фойдаланиш шартлари ва хавфсизлик талабларига риоя қилишда, умумий оқилона тежамкорликка эришиш учун манфаатдор томонларнинг фойдаси ва иштирокида муайян соҳа бўйича фаолиятни тартибга солиш мақсадида қоидалар белгиланиши ва қўлланишидир.

Стандартлаш мақсадларига қуйидагилар киради:

- маҳсулотлар, хизматлар ва жараёнлар (бундан кейин “маҳсулотлар”) сифати ва номенклатураси масалаларида ицъмолчилар ва давлат манфаатларини ҳимоя қилиш, одамлар ҳаёти ва соғ'лиги хавфсизлигини, атроф-муҳит муҳофазасини таъминлаш;
- фан ва техника тараққиёти, аҳоли ва халқ хўжалиги эҳтиёжларига мувоффиқ маҳсулотлар сифатини ошириш;

- маҳсулотларнинг мутаносиблиги ва ўзаро алмашинувини таъминлаш;
- иктисодий кўрсаткичларни яхшилаш;
- савдода техник тўсиқларни бартараф этиш, жаҳон бозорида рақобатбардошликни таъминлаш;
- халқ хўжалиги объектларининг хавфсизлигини таъминлаш.

Стандартнинг асосий вазифаларига қуйидагилар киради:

- ицёъмолчи ва давлат манфаатлари ёғлида маҳсулотлар сифати ва номенклатурасига оптимал талабларни белгилаш;
- давлат, республика фуқаролари ва экспорт эҳтиёжлари, тайёрланаётган маҳсулотнинг ишланмаси, ишлаб чиқарилиши ва қўлланилиши, шунингдек бу ҳужжатлардан тўғ'ри фойдаланишни назорат қилиш учун тегишли талабларни белгилайдиган меёрий ҳужжатлар тизимини яратиш;
- технологик жараёнларга нисбатан талабларни белгилаш;
- маҳсулотни цандартлаш соҳасида халқаро ҳамкорлик бўйича ишларни ташкил қилиш ва унинг натижаларидан фойдаланиш;
- синовларнинг меёрий-техник таъминоти, маҳсулотни сертификатлаш, баҳолаш ва сифатини назорат қилиш;
- метрологик меёрлар, қоидалар ва талабларни белгилаш;
- Ўзбекизон Республикасининг халқ хўжалиги эҳтиёжларини қондириш мақсадида маҳаллий цандартлар ва техник шартлар сифатида хорижий мамлакатларнинг халқаро минтақавий ва миллий цандартларини бевосита қўлланишини кенгайтириш.

Стандартлаш соҳасида меёрий ҳужжатларнинг тоифалари.

Стандартни ишлатилишига қараб стандартлаш орган ва хизматлари турли даражага бўлинади:

- халқаро цандарт (давлатлар аро);
- миллий цандарт (давлат ичида)
- давлат цандарти;
- тармоқ цандарти.

Ўзбекизон Республикасида стандартлаш ишларини “Ўзцандарт” давлат Агентлиги олиб боради.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида цандартлаш —объектларига нисбатан талабларни белгилайдиган меёрий ҳужжатларнинг қуйидаги тоифалари амал қилади:

- Муцақил Давлатлар Ҳамдўслигининг халқаро цандартлари (ГОСТ);
- Ўзбекизон Республикаси давлат цандартлари (Ўз ДС);
- техник шартлар (Ўз ТСх);
- бирлашмалар, фирмалар, контсернлар, корхона ва бошқа хўжалик субъектлари цандартлари (Ўз С);
- хорижий мамлакатлар (ГМП, ИСО, халқаро Фармакопеялар, МЕК ва бошқалар) нинг халқаро минтақавий ва миллий цандартлари.

Собиқ СССР нинг давлат цандартлари (ГОСТ) - МДХ давлатларининг давлатлар аро цандартлари- Россия ва бошқа давлатлар томонидан қабул қилинган миллий цандартлаш идоралари Фармоиши асосида ўзгартирилмасдан ишлатишга рухсат берилган. Масалан: 1973 йилда тиббий асбоблар бўйича 1926-73 ГОЦ белгилаб қўйилган, яъни асбобларни синаш усуллари, русумлаш, қадоқлаш қоидалари, ташиш ва сақлаш усуллари белгиланган. Оммабоп бог'лаш ашёлари, кесувчи ва қисувчи асбоблар, бир марталиқ шпритслар ва ҳо разо бўйича ҳам ГОСТ лар мавжуд.

Ўзбекизон Республикасининг давлат цандартлари (+”з Дц) – оммабоп маҳсулотлар учун белгиланади, Ўзбекизон Республикаси ҳудудида(« Медитсинские изделия» , 2003 йил 17 мартда жорий этилган) давлат бошқарув идоралари, хўжалик юритувчи субъектлар томонидан қўлланишга мажбурдир.

Миллий цандартлар- республика цандартлаш миллий идораси томонидан қабул қилинган бўлиб, улар маҳсулот, хизматларга ишлаб чиқарилади.

Миллий цандартлар тоифаларига куйидагилар киритилган:

Тармоқ цандартлари- ушбу соҳанинг барча корхоналари, шунингдек ушбу соҳа маҳсулотларидан фойдаланувчи корхоналар ва бошқа тармоқларга мансуб ташкилотлар учун мажбурийдир. Масалан, тиббиёт техникаси тармоғи тиббий-техник воситаларни ишлаб чиқарувчи барча корхоналарни қамраб олади.

Корхона цандарти- корхона томонидан тайёрланади ва қабул қилинади. Товарни ишлаб чиқариш жараёнини ўзига хос хусусиятларини акс эттирадиган ҳужжат бўлиб, ўз ичида сифатига қўйиладиган талабларни мужассам эттиради (ГОСТ ва тармоқ цандартлари талабларидан пац бўлмаслиги керак).

Тайёр тиббий товарлар сифатини назорат қилиш амалга ошириладиган асосий меъёрий ҳужжат, бу – Техник шартлар (Ўз ТСх) дир. Тиббий буюмларга нисбатан ТСх да куйидагилар белгиланади:

- а) буюмнинг вазифаси;
- б) тоифалах;
- с) асосий ўлчов-ҳажмлари;
- д) техник талаблар;
- д) бутланганлик;
- е) қабул қилиш қоидалари ва синон усуллари;
- ж) русумлаш, қадоқлаш ва сақлаш.

Эксплуатация (фойдаланиш) ҳужжатлари

Ҳар бир тиббий асбоб-ускуна ишлаб чиқарувчи корхона томонидан фойдаланиш ҳужжатлари билан бутланади.

Дори воситаларига улардан фойдаланиш бўйича ё'риқномалар, қадоқларнинг ёрлиқларида эса номи, қабул қилиш тартиби, яроқлилиқ муддати, ишлаб чиқарилган сана, туркуми ва х.к. кўрсатилади.

Асбоблар ёки буюмлар билан бирга қутига солинадиган ёки қутининг копоғи'ига елимланадиган ёрлиқ билан таъминланади. Ёрлиқда буюмнинг номи, унинг белгиси ёки индекси, техник маълумотлар, цандарт рақами ёки ТСх, буюмни қабул қилиш, битта қадоқдаги ма'сулот тўғ'рисидаги маълумотлар, ишлаб чиқарилган санаси кўрсатилади.

Мураккаб маҳсулотларга паспорт ёки формуляр –варақа илова қилинади.

Паспорт – маҳсулотнинг асосий уцуворликлари ва тавсифларини ўзида жамлаган ҳужжатдир. Мазкур ҳужжатда маҳсулот, унинг техник маълумотлари, етказиб бериш тўплами, қабул қилиш шаҳодатномаси, корхонанинг қафолат мажбурияти ва сақлаш ҳақида қадоқлашга доир умумий маълумотлар кўрсатилади.

Янги маҳсулотларга улар учун зарур бўлган ишлатилганлиги ва ишончлилиги ҳақидаги варақа – формуляр илова қилинади. Унга асбобнинг ишлатилганлигини ҳисобга олиш дафтари ва техник хизмат кўрсатиши тўғ'рисидаги варақчалар ва маълумотлар киритилади.

Зарур ҳолларда маҳсулот билан бирга техник таърифнома ва фойдаланиш бўйича ё'риқнома етказиб берилади. Кўпинча ушбу ҳужжатлар битта тўпламга бирлаштирилади. Мураккаб маҳсулотлар учун фойдаланиш ҳужжатлари таркибига техник хизмат кўрсатиш ва жорий таъмир учун зарур бўлган техник хизмат кўрсатиш тўғ'рисидаги ё'риқнома киритилади.

VI. MUSTAQIL BAJARISH UCHUN VAZIFALAR

- 1-вазифа.** Tavsiya etilgan tibbiyot buyum sifatini tekshirish uchun me'yoriy hujjatni to'g'ri tanlab oling va ushbu xujjat bo'limlariga izox bering.
- 2-вазифа.** Tavsiya etilgan asbobni sifat taxlilini hamda qadoqlash va saqlash tartibini

- mevoriy xujjat (ГОСТ, TSh) asosida ko'rib chiqing va daftaringizga yozing.
- 3-вазифа.** Berilgan mevoriy xujjat turini aniqlang, uni asosida tibbiyot buyumini sifatiga baho bering va ko'rsatkichlarini sinash usullarini sanab chiqing va ish daftaringizga yozing.

4-vazifa.

Tibbiy texnika do'koniga «Alton-test» elektrokardiografi keltirildi. Ishlab chiqaruvchi Rossiya. U qanday foydalanish xujjatlari bilan komplektlanishini ta'riflang va daftaringizga yozing.

ADABIYOTLAR:

1. Z.Z.Xakimov, M.N.Ziyaeva, G.U.Tillaeva Медисинское и фармацевтическое товароведение. Учебное пособие. Ташкент. 2005.
2. З.Т. Panfilova «Медисинские изделия. Требуется новая система стандартизации». Газета «Фармацевтический вестник» № 15 от 29 апреля 2003.
3. В. Pisarev. Современные системы управления качеством на предприятии. // Remedium. – 2002, март.
4. А.А. Berkman. Система управления качеством при производстве фармацевтических препаратов. // Фармация Казахстана – 2002 -№6
5. В. Bagirova, Denisova M. Лекарственное средство как объект стандартизации. // Remedium. – 2002 сентябрь
6. Nurpeisov T.N. Стандарты как основа управления качеством медицинского обслуживания населения. // Фармация Казахстана – 2001 август-сентябрь
7. Minyaylik G. Современные тенденции стандартизации и сертификации медицинских изделий // Remedium. – 2002 сентябрь
8. Ziyaeva M.N., Tillaeva G.U., Tulaganov A.A. Современные тенденции стандартизации и контроля качества медицинских изделий. // О'збекистон Фармацевтик хабарномаси, 2004й. №4.
10. «Дори воситалар ва фармацевтик фаолият» haqidagi Qonun.
11. «Стандартлаштириш» haqidagi Qonun.
12. O'zbekiston Respublikasi standarti. Mapsulot sifati. Asosiy atamalar va ta'riflar. 1994й.
13. O'zbekiston davlat standarti. Asosiy atamalar va ta'riflar. OZ DST 5.5:1999y.
14. O'zbekiston Respublikasining standartlashtirish davlat tizimi. Tarmoq standartlarini ishlab chiqish, kelishib olish, tasdiqlash va ro'yxatga olish tartibi. Rasmiy nashr. RST UZ 1.9-95.

**Мавзу: Товаршунослик таҳлилида қўлланиладиган
меъёрий хужжатлар**

I. Мавзуни ёзишдан мақсад:

Олинган билим ва кўникмалар фармацевтларни амалий иш фаолиятида зарур бўлиб, тиббиёт техникаси ҳамда буюмларини товаршунослик таҳлилида сифатини аниқлаш, меъёрий хужжатлар билан ишлаш, уларнинг тоифалари ва турларини, тузилиши билан танишиш ва фойдаланиш имконини беради.

II. Мавзунинг аҳамияти:

Тиббиёт амалиётида қўлланиладиган ғоят катта ассортиментдаги (номенклатурадаги)

товарларни жамини ҳар бир мутахассис билавермайди. Ҳаётда уларни айрим гуруҳлари ёки гуруҳларни айрим вакиллари билан ишлашга тўғри келади. Ушбу мавзу бўйича олинadиган амалий билим ва кўникмалар тиббиёт техникаси буюмларини таснифини аниқлаш, меъёрий техник ҳужжатлар турлари ва уларни тузилишини ўрганиш асосида уларни сифатини аниқлай олиш, ҳамда тиббиёт техникаси буюмлари сифатига баҳо бериш усулларини ўрганиш билан бирга, уларни етказиб беришда илова этиладиган меъёрий ҳужжатларни тузилиши ва улардан фойдалана билишни кўникмаларни эгаллашдан иборат.

III. Вазиятли масалалар.

1. Тиббиёт техникаси буюмларининг таснифини Сиз ҳандай тушунасиз?
 - а) тиббиёт асбоблари, приборлари.
 - б) тиббиёт асбоблари, приборлари, аппаратлари ва жиҳозлари.
 - в) тиббиёт асбоблари, материаллари, беморлар парваришида ишлатиладиган буюмлар.
 - г) умумхирургик, тикувчи, кесувчи, кенгайтирувчи асбоблар.
 - д) махсус тиббиёт асбоблари ва аппаратлари.
2. Меъёрий ҳужжатлар тоифаси стандартлар таъсир доирасига кўра қандай бўлинишини аниқланг?
 - а) Давлат ва республика стандарти.
 - б) Давлат /ДС/, Республика /РС/, тармоқ /ТС/: Фармакопея мақоласи /ВФМ/, корхона стандарти.
 - в) Давлат ва корхоналар стандарти.
 - г) Давлат стандарти, фармакопея мақоласи, вақтинчали фармакопея мақоласи.
 - д) Республика ва корхона стандарти.
3. Техник шартлар қандай қисмлардан иборат?
 - а) маҳсулотнинг ишлатилиши, таснифи, асосий ўлчамлар, техник талаблари, маҳсулот комплекти, қабул қилиш тартиби ва синаш услублари, тамғалаш, ўраш жойлаш ва сақлаш.
 - б) маҳсулотни ишлатилиши, асосий ўлчамлари, қабул қилиш қоидалари.
 - в) қабул қилиш қоидалари, қадоқлаш.
 - г) маҳсулот чизмаси, ишлатилиши, сақланиши.
 - д) олинadиган хом ашёси, турлари, сифатини текшириш усуллари.
4. Тиббиёт буюмларининг сифатини баҳолаш қандай усуллари мавжуд?
 - а) сезги аъзолари ёрдамида,
 - б) синаш йўли билан,
 - в) сезги аъзолари ёрдамида, синаш йўли билан.
 - г) ўлчаш ёрдамида,
 - д) ранги ва шакли бўйича.
5. Тиббиёт техника буюмларини етказиб беришда товар шакллари қандай?
 - а) доналаб ёки тўплам кўринишида,
 - б) комплект ва қурилма кўринишида,

- в) доналаб ёки тўплам кўринишида, комплект ва қурилма кўринишида.
- г) доналаб ва қурилма кўринишида,
- д) фақат комплект ҳолда.

6. Қандай фойдаланиш ҳужжатларини биласизқ

- а) ёрлик ва паспорт,
- б) паспорт, формуляр,
- в) ТШ-кути ичига жойлаштирилган ёрлик,
- г) техник таъриф, фойдаланиш қўлланмаси, ишлатиш учун йўриқнома,
- д) ёрлик, паспорт, формуляр, техник тариф, ишлатиш учун йўриқнома.

7. Буюмнинг “сифати” нима қ

- а) яроқлик даражаси ёки вазифаси бўйича фойдаланиш даражасини аниқловчи хоссалар,
- б) яроқлик муддати,
- в) ишлатиш қоидалари,
- г) буюмнинг хоссалари,
- д) буюмнинг ташқи кўриниши.

8. Органолептик баҳолаш усулига тўғри жавоб топингқ

- а) буюмларни чизмада кўрсатилган ўлчамлар билан солиштирилади,
- б) сезги органлари-кўриш, сезиш, ҳидлаш, эшитиш аъзолари ёрдамида сифати аниқланади,
- в) ташқи кўринишига баҳо берилади,
- г) давлат стандартлари билан солиштирилади,
- д) ТШ-билан солиштирилади.

9. Меёрий ҳужжатлар турларини аниқлангқ

- а) халқаро стандартлари, давлат стандартлари, соҳа стандартлари, корхона стандарти.
- б) техник шартлар, паспорт, фойдаланиш йўриқномаси.
- в) технологик ҳужжатлар.
- г) техник ҳужжатлар, паспорт, формуляр.
- д) халқаро стандарт, техник регламент.

10. Буюмларнинг сифатини қандай текшириладиқ

- а) совуқ сувга солиб кўриш,
- б) қиздириб кўриш,
- в) қисмларга бўлиб чиқиш,
- г) меёрий ҳужжатларга асосланиб.
- д) аппарат ва ускуналар ёрдамида синаш,

11. Тибиёт товарлари қандай гуруҳларга бўлинадиқ

- а) материаллар ва буюмлар,
- б) асбоблар ва жиҳозлар,
- в) жиҳозлар ва приборлар,
- г) асбоблар, ускуналар аппаратлар ва жиҳозлар,
- д) жиҳозлар ва ашёлар.

12. Материалларни буюмлардан фарқи нимадақ

- а) материалларни кўп марта ишлатиш мумкин,
- б) материалларни қайта ишлатиш мумкин эмас,
- в) буюмлар узоқ муддатга хизмат қилади,

- г) буюмлар бир марта ишлатилади,
- д) буюмлар қайта таъмирланади.

13. Тиббиёт буюми қандай истеъмол хусусиятга эгак

- а) функционал, эргометрик, эстетик, гигиеник, хоссаси, ишончилиги, хавфсизлиги,
- б) хавфсизлиги, чидамлилиги,
- в) функционал хоссаси,
- г) эстетик, гигиеник,
- д) ишончилиги ва хавфсизлиги.

IV. МУСТАҚИЛ ТАЙЁРЛАШ УЧУН САВОЛЛАР

1. Стандарт ҳақида тушунча. Стандартлаш мақсади ва вазифалари.
2. Стандартлаш соҳасидаги меъёрий ҳужжатлар тоифалари, тиббиёт техникаси буюмлари сифатини аниқлашдаги аҳамияти:
 - халқаро стандартлар,
 - давлат стандартлари,
 - миллий стандартлар,
 - тармоқ стандартлари,
 - корхона стандартлари.
3. Тиббиёт буюмларининг сифатига баҳо бериш усуллари:
 - ташқи кўриниши бўйича баҳолаш,
 - синаш усуллари ёрдамида.
4. Тиббиёт техникаси буюмларини етказиб беришда товар формулярлари ва фойдаланиш ҳужжатлари, уларнинг аҳамияти.

V. АХБОРОТ ҚИСМИ

Стандартлар тайёр маҳсулот сифатига талабларни, сифат кўрсаткичлари, уларни назорат қилиш ва синаш усуллари ва воситаларини, буюмларнинг вазифаси ва улардан фойдаланиш шартларига боғлиқ ҳолда ишончилилик ва чидамлилигининг зарур даражасини белгилайди.

Стандарт, бу – манфаатдор томонларнинг аксарият кўпчилигининг розилиги асосида ишлаб чиқилган ва муайян соҳада тартибга солишнинг оптимал даражасига эришига қаратилган фаолиятнинг ҳар хил турларига тегишли қоидалар, умумий тамойиллар, тавсифлар, талаблар ва усуллардан умумий ва кўп марта фойдаланиш мақсадида белгиланадиган, тан олинган идора томонидан тасдиқланган меъёрий ҳужжатдир.

Стандартлаш жараёнида тиббиёт товарларни юксак сифатини таъминлаш катта аҳамият касб этади. Стандартлаш бўйича Халқаро ташкилот кенгаши томонидан қабул қилинган таърифга кўра, стандартлаш – фойдаланиш шартлари ва хавфсизлик талабларига риоя қилишда, умумий оқилона тежамкорликка эришиш учун манфаатдор томонларнинг фойдаси ва иштирокида муайян соҳа бўйича фаолиятни тартибга солиш мақсадида қоидалар белгиланиши ва қўлланишидир.

Стандартлаш мақсадларига қуйидагилар киради:

- маҳсулотлар, хизматлар ва жараёнлар (бундан кейин “маҳсулотлар”) сифати ва номенклатураси масалаларида истеъмолчилар ва давлат манфаатларини ҳимоя қилиш, одамлар ҳаёти ва соғлиги хавфсизлигини, атроф-муҳит муҳофазасини таъминлаш;
- фан ва техника тараққиёти, аҳоли ва халқ хўжалиги эҳтиёжларига мувофиқ маҳсулотлар сифатини ошириш;
- маҳсулотларнинг мутаносиблиги ва ўзаро алмашинувини таъминлаш;
- иқтисодий кўрсаткичларни яхшилаш;
- савдода техник тўсиқларни бартараф этиш, жаҳон бозорида рақобатбардошликни таъминлаш;

- халқ хўжалиги объектларининг хавфсизлигини таъминлаш.

Стандартнинг асосий вазифаларига куйидагилар киради:

- истеъмолчи ва давлат манфаатлари йўлида маҳсулотлар сифати ва номенклатурасига оптимал талабларни белгилаш;

- давлат, республика фуқаролари ва экспорт эҳтиёжлари, тайёрланаётган маҳсулотнинг ишланмаси, ишлаб чиқарилиши ва қўлланилиши, шунингдек бу ҳужжатлардан тўғри фойдаланишни назорат қилиш учун тегишли талабларни белгилайдиган меъёрий ҳужжатлар тизимини яратиш;

- технологик жараёнларга нисбатан талабларни белгилаш;

- маҳсулотни стандартлаш соҳасида халқаро ҳамкорлик бўйича ишларни ташкил қилиш ва унинг натижаларидан фойдаланиш;

- синовларнинг меъёрий-техник таъминоти, маҳсулотни сертификатлаш, баҳолаш ва сифатини назорат қилиш;

- метрологик меъёрлар, қоидалар ва талабларни белгилаш;

- Ўзбекистон Республикасининг халқ хўжалиги эҳтиёжларини қондириш мақсадида маҳаллий стандартлар ва техник шартлар сифатида хорижий мамлакатларнинг халқаро минтақавий ва миллий стандартларини бевосита қўлланишини кенгайтириш.

Стандартлаш соҳасида меъёрий ҳужжатларнинг тоифалари.

Стандартни ишлатилишига қараб стандартлаш орган ва хизматлари турли даражага бўлинади:

- халқаро стандарт (давлатлар аро);

- миллий стандарт (давлат ичида)

- давлат стандарти;

- тармоқ стандарти.

Ўзбекистон Республикасида стандартлаш ишларини “Ўзстандарт” давлат Агентлиги олиб боради.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида стандартлаш –объектларига нисбатан талабларни белгилайдиган **меъёрий ҳужжатларнинг** куйидаги **тоифалари** амал қилади:

- Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигининг халқаро стандартлари (ГОСТ);

- Ўзбекистон Республикаси стандартлари (Ўз РС);

- техник шартлар (Ўз ТШ);

- бирлашмалар, фирмалар, консернлар, корхона ва бошқа хўжалик субъектлари стандартлари (Ўз С);

- хорижий мамлакатлар (GMP, ИСО, халқаро Фармакопелар, МЭК ва бошқалар) нинг халқаро минтақавий ва миллий стандартлари.

Собиқ СССРнинг давлат стандартлари (**ГОСТ**) - МДХ давлатларининг давлатлар аро стандартлари- Россия ва бошқа давлатлар томонидан қабул қилинган миллий стандартлаш идоралари Фармоиши асосида ўзгартирилмасдан ишлатишга рухсат берилган. Масалан: 1973 йилда тиббий асбоблар бўйича 1926-73 ГОСТ белгилаб қўйилган, яъни асбобларни синаш усуллари, русумлаш, кадоклаш қоидалари, ташиш ва сақлаш усуллари белгиланган. Оммабоп боғлаш ашёлари, кесувчи ва қисувчи асбоблар, бир марталик шприслар ва ҳ. бўйича ҳам ГОСТ лар мавжуд.

Ўзбекистон Республикасининг давлат стандартлари (Qz Dst) – оммабоп маҳсулотлар учун белгиланади, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида(« Медисинские изделия» , 2003 йил 17 мартда жорий этилган) давлат бошқарув идоралари, хўжалик юритувчи субъектлар томонидан қўлланишга мажбурдир.

Миллий стандартлар- республика стандартлаш миллий идораси томонидан қабул қилинган бўлиб, улар маҳсулот, хизматларга ишлаб чиқарилади.

Миллий стандартлар тоифаларига куйидагилар киритилган:

Тармоқ стандартлари- ушбу соҳанинг барча корхоналари, шунингдек ушбу соҳа маҳсулотларидан фойдаланувчи корхоналар ва бошқа тармоқларга мансуб ташкилотлар

учун мажбурийдир. Масалан, тиббиёт техникаси тармоғи тиббий-техник воситаларни ишлаб чиқарувчи барча корхоналарни камраб олади.

Корхона стандарти- корхона томонидан тайёрланади ва қабул қилинади. Товарни ишлаб чиқариш жараёнини ўзига хос хусусиятларини акс эттирадиган ҳужжат бўлиб, ўз ичида сифатига қўйиладиган талабларни мужассам эттиради (ГОСТ ва тармоқ стандартлари талабларидан паст бўлмаслиги керак).

Тайёр тиббий товарлар сифатини назорат қилиш амалга ошириладиган асосий меъёрий ҳужжат, бу – Техник шартлар (Ўз ТШ) дир. Тиббий буюмларга нисбатан ТШ да қуйидагилар белгиланади:

- а) буюмнинг вазифаси;
- б) тоифалах;
- в) асосий ўлчов-ҳажмлари;
- г) техник талаблар;
- д) бутланганлик;
- е) қабул қилиш қоидалари ва синов усуллари;
- ж) русумлаш, қадоқлаш ва сақлаш.

Эксплуатасия (фойдаланиш) ҳужжатлари

Ҳар бир тиббий асбоб-ускуна ишлаб чиқарувчи корхона томонидан фойдаланиш ҳужжатлари билан бутланади.

Дори воситаларига улардан фойдаланиш бўйича йўриқномалар, қадоқларнинг ёрлиқларида эса номи, қабул қилиш тартиби, яроқлилик муддати, ишлаб чиқарилган сана, туркуми ва ҳ. кўрсатилади.

Асбоблар ёки буюмлар билан бирга кутига солинадиган ёки кутининг қопқоғига елимланидиган **ёрлиқ** билан таъминланади. Ёрлиқда буюмнинг номи, унинг белгиси ёки индекси, техник маълумотлар, стандарт рақами ёки ТШ, буюмни қабул қилиш, битта қадоқдаги маҳсулот тўғрисидаги маълумотлар, ишлаб чиқарилган санаси кўрсатилади.

Мураккаб маҳсулотларга паспорт ёки формуляр –варақа илова қилинади.

Паспорт – маҳсулотнинг асосий устуворликлари ва тавсифларини ўзида жамлаган ҳужжатдир. Мазкур ҳужжатда маҳсулот, унинг техник маълумотлари, етказиб бериш тўплами, қабул қилиш шаҳодатномаси, корхонанинг кафолат мажбурияти ва сақлаш ҳақида қадоқлашга доир умумий маълумотлар кўрсатилади.

Янги маҳсулотларга улар учун зарур бўлган ишлатилганлиги ва ишончилиги ҳақидаги варақа – **формуляр** илова қилинади. Унга асбобнинг ишлатилганлигини ҳисобга олиш дафтари ва техник хизмат кўрсатиши тўғрисидаги варақчалар ва маълумотлар киритилади.

Зарур ҳолларда маҳсулот билан бирга техник таърифнома ва фойдаланиш бўйича йўриқнома етказиб берилади. Кўпинча ушбу ҳужжатлар битта тўпламга бирлаштирилади. Мураккаб маҳсулотлар учун фойдаланиш ҳужжатлари таркибига **техник хизмат кўрсатиш** ва жорий таъмир учун зарур бўлган техник хизмат кўрсатиш тўғрисидаги йўриқнома киритилади.

VI. МУСТАҚИЛ БАЖАРИШ УЧУН ВАЗИФАЛАР

- 1-вазифа.** Тавсия этилган тиббиёт буюм сифатини текшириш учун меъёрий ҳужжатни тўғри танлаб олинг ва ушбу ҳужжат бўлимларига изох беринг.
- 2-вазифа.** Тавсия этилган асбобни сифат тахлилини ҳамда қадоқлаш ва сақлаш тартибини меъёрий ҳужжат (ГОСТ, ТШ) асосида кўриб чиқинг ва дафтарингизга ёзинг.
- 3-вазифа.** Берилган меъёрий ҳужжат турини аниқланг, уни асосида тиббиёт

- буюмини сифатига баҳо беринг ва кўрсаткичларини синаш усулларини санаб чиқинг ва иш дафтарингизга ёзинг.
- 4-вазифа.** Тиббий техника дўконига «Альтон-тест» электрокардиографи келтирилди. Ишлаб чиқарувчи- Россия. У қандай фойдаланиш хужжатлари билан комплектланишини таърифланг ва дафтарингизга ёзинг.

АДАБИЁТЛАР:

1. З.З.Хакимов, М.Н.Зияева, Г.У.Тиллаева Медисинское и фармaceutическое товароведение. Учебное пособие. Ташкент. 2005.
2. З.Т. Панфилова «Медисинские изделия. Требуется новая система стандартизации». Газета «Фармaceutический вестник» № 15 от 29 апреля 2003.
3. Писарев В. Современные системы управления качеством на предприятии. // Remedium. – 2002, март.

Mavzu: “Boklash vositalari. Tovarshunoslik taxlilini ўtkazish.”

I. Mavzuni yozishdan maksad: Me'yoriy қўжатлар asosida boklash vositalarining malakali tovarshunoslik taxlilini ўtkazishni ўrgatish.

II. Mavzuning aқamiyati: Tibbiyot texnika omborida, tibbiyot texnika dўkonlarida va dorixona tarmoklarida boklash vositalarini қабул қилиш, saқlash, қадоқlash bilan boklik бўлган masalalarni malakali қаl қилиш, tovarshunoslik taxlilini ўtkazish, ishlatish borasida bilim va қўnikmalarga ega бўлади.

III. Vaziyatli masalalar:

1. Tekshiruv natijasida gigroskopik paxtani shimish koeffitsenti қўyidagicha aniklandi.
 - a) 10-20
 - b) 19-20
 - s) 1-2
 - d) 5-10Javoblardan қaysi biri sifatli gigroskopik paxtaga tўқri keladi
2. Berilgan javoblardan қaysi biri tibbiyotda ishlatiladigan momikning turlarini tўlik қўrsatadi
 - a) gigroskopik, kompress, xirurgik, rўzқorbob, viskozali, gigienik.
 - b) rўzқorbob, viskozali;
 - s) kompress, jarroқlik
 - d) kompress, gigienik қўz amaliyotida, jarroқlik va rўzқorbob.
3. Paxtani sifatini tekshirishda қандаy funktsional xususiyatlari aniklanadi
 - a) rangi, sochuvchanligi,
 - b) shimish қobiliyati, kapillyarligi, neytralligi, namligi, rangi,
 - s) namligi, navi,
 - d) shimish қobiliyati, namligi, rangi, navi, tўқilishi.
4. Tavsiya etilgan javoblardan қaysi birida dokaning tibbiyotda ishlatiladigan turlari tўқri қўrsatilgan
 - a) oқartirilgan, gigroskopik, xom;
 - b) yuvilgan, xom;
 - s) gigienik, kompress;
 - d) rўzқorbob, xom, oқartirilgan.
5. Dokani sifatini tekshirishda қандаy қўrsatkichlari aniklanishini қўrsating
 - a) kapillyarligi, қўllanuvchanligi, neytralligi.
 - b) namligi, kapillyarligi.

- s) neytralligi, uzunligi.
 d) neytralligi, namliligi, navi.
6. Berilgan javoblardan qaysi birida bintlarning turlari tʻylik kʻyrsatilgank
 a) gipsli bintlar;
 b) elastik bintlar;
 s) gipsli, elastik, naysimon, elastik naysimon, doka bintlar;
 d) doka bintlar.
7. Cizga tavsiya etilgan dokaning turlaridan maxsus turlarini toping
 a) shasha doka,
 b) daqal doka,
 s) gemostatik, kon tʻxtatuvchi,
 d) oqartirilgan, xom.
8. Dokaning qaysi turi ishlatilganda tanada sʻyilib ketadik
 a) ipli
 b) oqartirilgan
 s) gemostatik
 d) kon tʻxtatuvchi
9. Dokaning qaysi turi ishlatilganda tanada sʻyilib ketmaydik
 a) ipli
 b) oqartirilgan
 s) gemostatik
 d) kon tʻxtatuvchi
10. Doka sharchalar berilgan materiallarning qaysi biridan tayyorlanadik
 a) dokadan,
 b) paxtadan
 s) viskozadan,
 d) ipakdan.
11. quyidagi javoblardan elatik bintlar qanday maqsadda ishlatilishini toping
 a) yarani kuritish uchun,
 b) boqlangan yarani bosib turish uchun,
 s) tanada sʻyilib ketadi,
 d) jarokatga kʻyirilgan boqlamni ushlab turadi.
12. Paxtani kapillyarligini aniqlashda berilgan bʻyyovchi moddalar rʻykatdan qaysi biri ishlatiladik
 a) brilliant yashili,
 b) kaliy permanganat,
 s) eozin eritmasi,
 d) metilen kʻyki.
13. Tekshiruv natijasida dorixonada 25g, 50g, 100g, 250g, 500g, 1000g, 1500g kadoklangan paxta turlari aniqlandi.
 Bularning ichida sanoatda chikariladigan turlarini kʻyrsating.
14. Javoblarning qaysi birida aligninni kamchiligi tʻyqri berilgank
 a) uzoq vaqt saklanmaydi, kurib, kukunga aylanadi, jarokatni satxini kuritadi.
 B) uzoq vaqt saklash mumkin
 S) jaroxat satxini kuritmaydi
 D) sochilib ketmaydi.

Axborot qismi

Boqlash ashyolari – boqlash vositalarini tayyorlashda ishlatiladigan ashyo bʻylib iplar, matolar, kobiklar kʻyrinishida chikariladi.

Boqlash ashyolari – tabiiy, (paxta, viskoda) sintetik (polimer) yoki aralash kolda tayyorlanadi.

Boklash ashyolari – operatsiya jarayonida jarroxatlar maydonini suyuqlikdan qondan kuritishda, shuningdek qon tixtatish maksadida jarroxatlarni boklashda, kuygan jarroxatlarni ikkilamchi infektsiyadan saklash uchun ishlatiladi.

Boklash ashyolari tuzilishiga qarab tixkilgan, ipli, kobikli bxladi.

Boklash ashyosi kuyidagi talablarga javob berishi lozim: suyuqlikni yaxshi srixshga kodirlik (gigroskopik), tez kurishlik, tozalashga moyillik, tixkimalarga zarar etkazmaslik, mustakamlilik va arzonlik.

Tibbiy momik gigroskopik va kompress turlariga bulinadi. Momikning shimish kobiliyati yoki boshkacha aytganda suvni shimish darajasi kuruk momikni va ysha momikning 10 daqika suvda turgandan syng uni okirligini ylxash bilan aniklanadi .

«kyl» momikni (suvni eng kyp shimishi paytida) kuruk momikni okirligiga nisbati suvni shimish koefitsienti deb ataladi.

Momik kapillyarligi shisha naychalar ichiga momik solingan suyuqlikning qanday balandlikka kytarilishiga qarab aniklanadi.

Gigroskopik momik organizm tixkimalariga ta'sir qilmasligi uchun kimyoviy neytral bxlishi lozim. Momikning neytralligi lakmus kokozi yordamida tekshiriladi. Standartga muvofik momikning 3 ta turi ishlab chikariladi:

kyz uchun tibbiy – 1-navli paxtadan;

jarroxlik – 3-navdan past bxlmagan toza paxtadan va viskoza-shtapel tola bilan (30 % gacha);

gigienik maishiy – 5-navdan past bxlmagan paxtadan

Alignin boklash vositalardan biri kisoblangan bxlilib ingichka kijim (satki ajindor) kokoz kyrinishida ishlab chikariladi. Alignin yokochdan kimyoviy yyli bilan sellyuloza ishlab chikarilganda ajratib olinadi.

Alignin 2 rusumda ishlab chikariladi: A-boklash ashyo uchun, B-dori vositalar va tibbiy asboblarda kadoklash uchun. A rusumli alignin etarlicha yukori kapillyarlikka (30 daqiqada 85 mm) va suv shimish kobiliyati (1 g. aligninga 12 g.) ga ega. Etkazib berish qolatida aligninning namligi 6 % dan ortik bxlmasligi kerak.

Tibbiy doka – nodir tyrsimon tixkimadir. Ikkita navli doka ishlab chikariladi: okartirilgan gigroskopik va kattik daqal bir nav 2 tadan turga ega: sof paxta-kokozli va viskoza shtapel surup aralash (yarmi viskoza va yarmi paxta yoki 70 % paxta va 30 % viskoza). Farqi shundaki, paxta-kokoz doka 10 sek. vaktida kyl bxladi (suvga chykadi), viskoza aralash doka 6 barobar sekinroq (60 sek. davomida) xyllanadi. Ustuvor xususiyatlari kuyidagilardan iborat: kuchli nam shimish, tixkimadagi eksudatni shimish byyicha yukori kobiliyat, konni juda yaxshi shimishga kodirli.

Namlanish suvga botirish usuli bilan tekshiriladi. Kapillyarlik eni 5 sm dokaning tizimchasi shtativga yrnatilib, bir uchi eozin eritmali(1:1000) Petri chashkasiga tushirilgan qolda tekshiriladi. Bir soat ichida suyuq eritma darajasidan kamida 10 sm. balandlikka kytarilishi lozim.

Boklash vositalari – bir yoki bir nechta boklash ashyolaridan tayyorlangan bxlilib, jarroxatlarni ikkilamchi infektsiyadan boklash yyli bilan saklash va davolash maksadida chikariladi.

qon tixtatuvchi doka – odatdagi dokani azot oksidi bilan ishlov berish usulida olinadi – tiniq-sariq rangli bxladi, qon tixtatish ta'siriga ega va bir oy ichida yarada koldiklarsiz surilib ketadi. Pergament qadokda 2 donadan chikarilib salfetkalar kurinishida kyllaniladi.

Gemostatik doka - akril kislotasining kaltsiy tuziga tuyintirilgan, koni tez (2-5 daqiqada)tuxtatadi, biroq sryilmaydi. Salfetkalar, sharchalar, tamponlar kyrinishida ishlatilib boglash ashyolarni 15 % gacha tejaydi.

Doka bintlar (GOST 1172-93) yumaloklangan qolda uralgan, uzunligi 5,7 va 10 m, eni 3-16 sm kilib, tibbiy okartirilgan dokadan tayyorlanadi. Me'yoriy kujjatlarga muvoffik bintlar turlicha ishlab chikariladi: sterillangan eni 5 sm va uzunligi 5 sm; 7 va 10 sm, shuningdek eni 14-16 sm va uzunligi 7-10 sm; sterillanmagan – uzunligi 5 m va eni 3, 5, 7, 8,5, va 10 sm; uzunligi 7 m va eni 5, 7, 8,5, 10, 12, 14 sm; uzunligi 10 sm va eni 5, 7, 8,5, 10 va 16 sm. Sterillangan

bintlar – yakka tartibda žziga xos qadoklarga ega bŷladi: pergamentli yoki kobikli; sterillanmaganlari – yakka tartibda žrama yoki kobikli 5 karra (biroq 30 dan ortiq emas) karton qutilarga joylashtiriladi.

Gipsli bintlar travmatologiya va ortopediyada gipslash uchun ishlatiladi. Gipsli bintlar (6-rasm) gips kukunining yupqa katlamini surtish yŷli bilan oddiy doka bintlardan tayyorlanadi. Dokadagi gips 4-5 dakikadan keyin maxkam ushlovchi metiltellyuloza yordamida qotiriladi. Agar gips yomon qotsa, u osh tuzi qŷshilib, qaynoq suvda ivitiladi. Gipsli bintlar polietilen kobikiga qadoklanadi, shuning uchun ular istalgan sharoitda saqlanishi mumkin

Egiluvchan tibbiy bint (GOST 16977-71) siqib tortib kuyiladigan boklamlarni qŷyishga mŷljallangan. Xom paxta-qoqoz ip-kalavadan tayyorlanadi. Kamida 50 % chŷzilishga yŷl qŷyiladi. Bunday bintlarning uzunligi 3 m, eni 50, 80, 100, 120 mm bŷladi. Ular juda pishiq (eni 50 mm bŷlgan bintning uzilishi kamida 30 kgG's ni tashkil etadi). kobikka žralgan bintlar 18 tadan qilib, (eni 80, 100, 120 mm) yoki 36 bŷlakdan (eni 50 mm) qilib, karton qutilarga qadoklanadi. Saqlash muddati 1 yil.

Naysimon tibbiy bintlar – tibbiy boklamlarni maxkam ushlab turishga mŷljallangan, kattik viskoza surpdan tayyorlangan trikotaj engdir. Bintlar 2 raqamda ishlab chikariladi: 5 va 9.

Egiluvchan naysimon bintlar (trikotaj ishlatiladigan maksadlarga mŷljallangan, biroq ularning chŷziluvchanligi ancha yukori -800 % gacha. Sintetik tolalar va paxta-qoqoz ip-kalava bilan tŷkilgan elastik ipdan tayyorlanadi. Ular tŷrli tuzilishga ega bŷlib, badanga qŷyilgan joydagi kavo aylanishiga va ŷsha joyni kuzatishga tŷskinlik qilmaydi.

Konturli maxkamlovchi(fiksatsion) boklamlar qŷl-oyoklarga va tanaga qŷyilayotganda doka bint žrniga ishlatiladi. Tayyor standart boklamlar (GOST 22380-77) xodimlar vaqtini va boklash ashyosini qŷp tejaydi. Tŷplam tarzida tayyorlanadi, unga katta (65x65x45 sm), kichik (55x35x25 sm) va tanani boklash uchun (30x78x45 sm) boklamlar kiradi. qar bir qutiga 2 tadan tŷplam qadoklanadi.

Doka bŷlaklar(salfetkalar) – tŷkri tŷrt burchak shaklidagi ikki buklangan doka bŷlaklaridir (GOST 16427-93). Ularning chekkalari ichkariga qayrilib, iplari yaraga tushmasligi ta'minlanadi. ozirgi tibbiyot amaliyotida Sirdaryo viloyati markazi Guliston shakrida faoliyat kŷrsatayotgan ŷzbekiston-Buyuk Britaniya “Sarbonteks” qŷshma korxonasi ishlab chikarayotgan rentgen-kontrast bariy sulfat ipli doka salfetkalar keng ishlatilmokda. Salfetkalar yukori gigroskopik xususiyatlarga ega, yara namini samarali surib-shimib oladi va yaraga yopishib kolmaydi.

Penoplast salfetkalar kuyishlar, operatsiyadan keyingi va trofik yaralar qamda yotaverib, kotib qolgan joylarni davolashga mŷljallangan. Boklash ishlarida qar xil turdagi momiklar žrnini bosadi. Diametri 2 sm shariklar sifatida qam ishlatiladi.

Doka sharchalar yoyiq (16x14 sm) va taxlangan (7x4) kŷrinishida ishlab chikariladi. Sterillangan sharchalar qar qutida 40 donadan, sterillanmaganlari esa 200 donadan tayyorlanadi

Boklash žramlari yaralanganda va kuyganda žziga žzi va žzaro yordam kŷrsatishga mŷljallangan. ŷramlar GOST 1179-93 talablariga muvoffiq 4 ta turda ishlab chikariladi.

Tibbiy plastirlar yaralarni yopish, bintlarsiz boklamlarni mustakkamlash, suyaklar singanda doimiy tortib turish uchun ishlatiladi. Plastirlar bir turi- leykoplastir- jelatin, glitserin, rux bilan suv oksididan iborat. Leykoplastirlarning eng katta nuksoni – plastir ostidagi terini qichitishi, tananing tukli qismlariga ishlatish imkonsizligi, ular namlanganda yoki shimitilganda yaralardan kŷchib tushishdir.

IV. MUSTAQIL TAYYORLASH UCHUN SAVOLLAR.

Boklash ashyolari va vositalarining ishlatilishi va tasnifi:

a) boklash materiallari (ashyolari);

b) tayyor boklov vositalari.

Boklash materiallar (ashyolarining) tovar turlari (kŷrinishi):

tibbiyot gigroskopik va kompress paxtasi, kŷz kasalliklarida ishlatiladigan tibbiyot momiki, jarroklik paxtasi, rŷzqorbob gigienik paxta. Doka. Alignin.

Boklash materiallarining funktsional xususiyatlari: gigroskopikligi, kapillyarligi, neytralligini, rangi, xidi va tarkibidagi namlikni aniqlash.

Tayyor boklash vositalari: kon tʻxtadadigan doka, gemostatik doka, boklov paketlari, doka salfetkalar, paxta doka yostiqchalar, paxta dokali bokichlar, bintlar, gipsli bintlar, elastik naychali bintlar, leykoplastirlar. Texnik talablari, markirovkalash, sterillash va saqlash.

Amaliy mashkulot ʻtkazish uchun Blitz tur savollari:

1. Boklash vositalarni vazifasi qanday
2. Jaroxatlardagi suyuqlikni qanday buyum yordamida quritish mumkin
3. Jaroxatlarni boklashda qanday ashyolar ishlatiladi
4. Jaroxatlarni boklashda qanday buyumlar ishlatiladi
5. Doka bintlar qanday turlari chikariladi
6. Steril bintlar qanday chikariladi
7. Nosteril bintlar qanday qadoqlanadi
8. Tibbiy momik yukori kapillyarlik bʻylishi uchun qanday paxtadan tayyorlanishi zarur
9. Standart sifatiga ega gigroskopik momikni suyuqlik shimish kʻrsatgichi qanday
10. Alignin nimadan olinadi
11. Tibbiyot dokasi nimadan olinadi
12. Alignin qanday turlari mavjud
13. Tibbiy momik steril qadoqda necha grammlari chikariladi
14. Paxta toylarining oqirligi qanday
15. Doka bʻylagining chʻkish tezligi qanday aniqlanadi .
16. Gigroskopik doka bʻylagining chʻkish tezligi qanday
17. Xom (dokal) doka bʻylagining chʻkish tezligi qanday
18. Dokaning kapillyarligini aniqlashda eozin eritmasi nechaga kʻtarilishi kerak
19. Dokaning kapillyarligini aniqlashda eozin eritmasini kʻtarilishini necha vaqt davomida kuzatish kerak.
20. Dokaning neytralligini aniqlashda qanday indikator ishlatiladi
21. Dokaning tarkibidagi kraxmalni aniqlashda qanday erituvchi ishlatiladi
22. Dokaning qanday maxsus turlari ishlatiladi
23. Tibbiyot naychasimon bintlar nima uchun ishlatiladi.
24. Tibbiyot naychasimon bintlar nechta yʻlchamda chikariladi.
25. Aligninni kamchiliklari qanday
26. Aligninni avzalligi qanday .
27. Ukrainada ishlab chikarilgan bintlarni sifatini tekshirish uchun qanday meyoriy xujjatdan foydalaniladi
28. "Sarbonteks" salfetkalarini sifatini tekshirish uchun qanday meyoriy xujjatdan foydalaniladi
29. Kuyishlarda qanday boklash vositalari ishlatiladi
30. Doka bintlarning uzunligi qanday

VI. MUSTAQIL BAJARISH UCHUN VAZIFALAR

1-vazifa. Berilgan momik namunasi turini aniqlang. Funktsional xususiyatlarini:

gigroskopikligi, shimish kobiliyati, neytralligi, kapillyarligi, rangini meyoriy xujjat talablariga muvofikligini sinab tekshirib kʻring. Tekshirish natijalarini 1- ilovaga rasmiylashtiring.

2-vazifa. Berilgan doka (doka bint) namunasi turini aniqlang. Funktsional xususiyatlari: gigroskopikligi, shimish kobiliyati, neytralligi, kapillyarligi, kraxmal doklarini meyoriy xujjat asosida sinab tekshirib kʻring. Natijalarni ish daftaringizga yozing.

3-vazifa."Media Farma" dorixonasida tekshiruv natijasida quyidagilar aniqlandi: 50 kg toy paxta nam xonada (er tylada) beton plita ustida saklanmoqda.

Tekshiruv natijalariga izox bering va tovar ekspertiza aktini rasmiylashtiring (2-ilova).

4-vazifa.Ўzbekiston Respublikasida maxalliy ishlab chikaruvchilar tomonidan kayd etilgan boklash vositalari r'yxatini tuzing (Davlat Reestri elektron versiyasidan foydalaning).

Ilova 1

BOQLASH ASHYoLARINING ASOSIY KŴRSATKICHLARI

Adabiyotlar

1.С.З.Умаров и др. Медисинское и фармацевтическое товароведение. Учебник. 2-е изд.,испр.,М. ГЭОТАР-МЕД, 2004, 368с.

2. М.А.Николаева .Товароведение потребительских товаров. Теоретические основы. Учебник для вузов.М., НОРМА,1998г.

3.3.3. Хакимов , М.Н. Зияева, Г.У.Тиллаева Медисинское и фармацевтическое товароведение.Учебное пособие.Ташкент.2005г.

4 Ўзбекистон Республикасида кайд этилган дори воситалар ва тиббий буюмлар Давлат Реестри. №11, 2007г, 6-булим.

ГОСТ 1179-93 Пакеты перевязочные. Общие технические условия.

5.ГОСТ 16427-93 Салфетки марлевые.

6. ГОСТ 16977-71 Бинт медицинский эластичный

7. ГОСТ 1172-93 Бинты марлевые.

8. ГОСТ 5556-81 Вата медицинская гигроскопическая.

9.ГОСТ 22379-77 Подушки ватно-марлевые.

10.ГОСТ 9176-87 Изделия трикотажные

11.ГОСТ 9412-93 Марля медицинская.

Mavzu: "Sanitariya va gigiena, bemorlarni parvarishlashda ishlatiladigan buyumlar"

I.Mavzuni yozishdan maqsad: Talabalarni sanitariya va gigiena hamda bemorlarni parvarishlashda ishlatiladigan buyumlar bilan tanishtirish, ularga bo'lgan talabni aniqlash, talabnoma-buyurtma tuzish, qabul qilish, sifatiga, saqlash va tashishga bo'lgan talablar haqida bilim va ko'nikmalarni shakillantirishdan iborat.

II. Mavzuning ahamiyati: Mavzuni o'rganish tarmoqlarda va davolash muassasalarida ishlaydigan farmatsevtlarning amaliy ish faoliyatida katta ahamiyatga ega. Olingan bilim va ko'nikmalar ushbu guruhlardagi tovarlarni har biri bilan to'g'ri va malakali tovarshunoslik taxlilini o'tkazish, ularni qabul qilish, saqlash, tashish, hamda sotish bilan bog'liq bo'lgan masalalarni malakali hal etish imkonini beradi.

III. Vaziyatli masalalar:

1. Tibbiyot omboriga rezina naychalar qabul qilindi, ularning sifatini qanday tekshirish mumkin?

- a) rezina naychalarni tortib qo'yib,
- b) rezina naychalarni yuvib ko'rib,
- v) rezina naychalarni kesib ko'rib,
- g) rezina naychalarni bo'yab ko'rib.

Javoblarni qaysi biri to'g'rik

2. Rezina grelkalar qanday maqsadlarda qo'llaniladi?

- a) mahalliy sovitish va isitish uchun
- b) mahalliy isitish, bo'shliqlarni yuvish, purkash uchun
- v) siydik qopchasini bo'shatish, purkash uchun
- g) yotiq bemorlarni tagiga ishlatish uchun
- 3. Berilgan bintlarni ichidan qaysi biri rezinadan tayyorlangan
- a) gipsli bint,
- b) "Ideal"
- v) 5x7 o'lchamli bint
- g) naychasimon bint
- 4. Quyidagi berilgan rezina buyumlarning ichida narkoz va sun'iy nafas olishda ishlatiladiganini ajratib oling
- a) intubatsion va drenaj naycha,
- b) havo o'tkazuvchi, gaz o'tkazuvchi naycha,
- v) narkoz niqobi,
- g) intubatsion naycha.
- 5. DPM dorixonasiga rezina buyumlar qabul qilindi. Ularning tashqi ko'rinishi quyidagicha:
- a) rezina isitgichlar-rangi tekis, xajmi 1l, 1,5l, 3l.
- b) rezina naychalar-buklangan joylarda darzlar xosil bo'lgan,
- v) sterillangan jaroxlik qo'lqoplar va barmoq uchun g'illoflar bir –biriga yopishgan, qog'oz qopda,
- g) me'da zondlari-bog'lamda, talk sepilgan.
- Sifatli buyumlarni ajratib oling.
- 6. Rezina buyumlarning saqlash sharoiti tekshirilganda quyidagilar aniqlandi: xona erto'lada joylashgan, issiq, shamollatilmaydigan. Shu erda rezina buyumlarni saqlash mumkinmi
- 7. Rezina buyumlarni bir qismi zarasizlantiruvchi moddalar bilan sterillangan. Yana bir qismi – qaynatilgan yoki avtoklavda sterillangan. Uchinchi qismi-quritish shkafida 1400 dan yuqori haroratda sterillangan. To'g'ri sterillash yo'lini ko'rsating
- 8. Isitgichlar qanday hajmlarda chiqariladi va uni qanday aniqlash mumkin
- a) 1l, 2l, 3l.
- b) 1,5l; 2l, 2,5l;
- v) 0,5l; 1l, 2l;
- g) 1l, 3l, 5l.
- 9. Elastik kateterlar qanday maqsadlarda qo'llaniladi
- a) siydik qopchasidagi toshlarni maydalash uchun
- b) siydik qopchasini bo'shatish, yuvish, ochish (drenaj) uchun
- v) namuna olish uchun
- g) siydik qopchasini tozalash uchun
- 10. Rezina zondlarining turini tanlab oling
- a) quloq va duodenol zondlar
- b) me'da va duodenal zondlar
- v) ko'z va me'da zondlari
- g) quloq va ko'z zondlari

IV. MUSTAQIL TAYYORLASH UCHUN SAVOLLAR.

Sanitariya – gigiena buyumlarini tayyorlash uchun xom ashyo turlari va ulardan buyumlarni tayyorlash usullari.

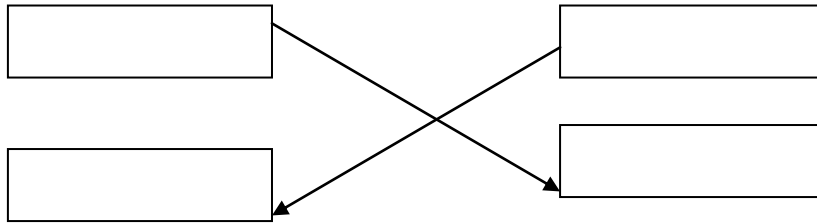
Rezina buyumlarining tuzilishi va ishlatilishi, sifatini baxolash, saqlash sharoitlari.

Naychasimon rezina buyumlarining tasnifi, sifatiga baho berish va ishlatilishi.

Lateks buyumlarining assortimenti, sifatini baholash usullari va saqlashga qo'yiladigan talablar.

Bemorlar parvarishida ishlatiladigan buyumlarning assortimenti, ulardan foydalanish va saqlashga qo'yiladigan talablar.

Rezina va lateks buyumlarining saqlash qoidolari.
Amaliy mashg'ulot rotatsiya usulida o'tkaziladi:



Axborot qismi

Bemorlarni parvarish qilish asboblari va buyumlari jiddiy to'shak tartibidagi bemorlar xojatini amalga oshirish, dori vositalari yoki boshqa suyuqliklarni qabul qilishga, vazifasiga ko'ra, turli xil buyumlarning katta guruhini tashkil etadi. An'anaga ko'ra, ushbu guruhga uzoq yotgan bemorlarni davolashda, muolajalarini amalga oshirishga imkon beradigan mahsulotlar va bemorning shaxsiy gigienasiga tegishli qator buyumlar kiritilgan. Ularning aksariyat qismi rezina va lateksdan tayyorlanadi.

Rezina isitgichlar ma'lum tana kimslarini isitish, yuvish va dori purkashga mo'ljallangan. GOST 3303-94 ga muvofiq isitgichlarning 2 turi ishlab chiqariladi:

A – tananingkismini isitish uchun va B – tananing ayrim a'zolarini yuvish, dori purkash va isitishni uyg'unlashtirish uchun.

Buyum qabul qilib olinayotganda uning tashqi ko'rinishi, butlanganligi, havo o'tkazmasligiga, rusumlanganligi va qadoqlanganligiga e'tibor beriladi. Isitgichlar sifatiga quyidagi talablar qo'yiladi:

- havo-suv o'tkazmasligi lozim;
- ko'p martalik dezinfektsiyaga chidamli bo'lishi kerak (dezinfektsiya 1 % li xloramin, eG'si 3 % li r vodorod oksidi eG'si bilan amalga oshiriladi). Dezinfektsiyaning 100 turkumidan so'ng isitgich shakli o'zgarmasligi, sirtida yoriqlar paydo bo'lmasligi lozim.

Isitgichni kafolatli saqlash muddati ishlab chiqarilgan fursatdan e'tiboran 3,5 yil, foydalanish muddati esa 2 yilni tashkil etadi.

Muz uchun rezina pufaklar (GOST 3302-83) kon tuxtatish maksadida sovuk bilan xamda muzdan foydalanib davolash uchun qo'llaniladi. Rezina pufaklar keng bo'yinli (diametri 50-60 mm) turli shakldagi idishlardir. Plastmassa qopqoq yordamida zich yopiladi. Rezina pufaklar 3 hajmda ishlab chiqariladi: 150, 200 va 250 diametrli. Ularga 0,5 -1,5 kg muz sig'adi. Bundan tashqari, muz uchun maxsus pufaklar erkaklar va ayollarning yurak sohasiga, badanga , quloq, ko'z va tomoq sohalariga mo'ljallanib chiqariladi.

Pufaklar sifatini tekshirishda e'tibor tashqi ko'rinishga va suv-havo o'tkazmasligiga qaratiladi. Pufaklar sathida begona qo'shimchalar va oltingugurtning doglari bo'lmasligi tekshiriladi.

Taglik doiralar yotaverib ezilgan yoki qotib qolgan joyni, shuningdek yotoq kasaliga yo'liqqan bemorlarni davolashda qo'llaniladi. Taglik doiralar, bu – tashqaridan ventil-murvat bilan mustahkamlangan havoga to'ldirilgan halqasimon shaklga ega qoplardir. Doiralar 3 o'lchovli qilib, (1,2,3) qo'lda tayyorlanadi, ular ichki va tashqi diametrqa qarab farqlanadi.

Doripurkagichlar turli naychalar va bo'shliqlarni (shu jumladan yaralarni ham) yuvish uchun ishlatiladi, bolalar amaliyotida esa tozalash va boshqa maksadlar uchun laboratoriya ishida qo'llaniladi. Yirik doripurkagichlar ko'proq klizmalar qilish, o'rtachalari quloqlarni yuvish, kichiklari esa laboratoriya ishida foydalaniladi.

Doripurkagichlar ebonit yoki plastmassadan tayyorlangan yumshoq yoki qattiq, etarlicha tarang-egiluvchan poynakli-uchli noksimon rezina ballondir. Doripurkagichning rezina ballonlari etarlicha egiluvchan bo'lishi lozim.

Rezina irrigator krujka – dori purkash uchun uy va shifoxona sharoitlarida ishlatiladi. Quyi qismi tarmoqli qisqa nay yordamida rezina naycha bilan tutashtiriladigan silliq keng bo'yinli idishdir. Nay qattiq poynak va ebonit yoki plastmassa burama jumrak bilan ta'minlangan. Krujkalar 3 o'lchovli qilib tayyorlanadi: sig'imi tegishli 1, 1,5, va 2 l. bo'ladi.

Qabul qilinayotganda suv sizishi, ayniqsa, nay tutashgan va jumrak yoniga e'tibor beriladi, buning uchun suvga batamom to'ldirilgan krujka 8 soat ilib qo'yiladi va suvning bug'lanib ketishiga qarab, uning sozligi aniqlanadi.

Naychasimon egiluvchan buyumlari tibbiyotda keng qo'llaniladi. Rezina va sintetik ashyolardan tayyorlangan naychalar yaralarni davolashda, qon quyish, organizmga suyuqliklarni yuborish va so'rib olish, kislorod yostiqchalar uchun, laboratoriya ishlarida keng qo'llaniladi. Tibbiy rezina naychalar GOST 3399-76 bo'yicha bog'lamlab tayyorlanadi va rezinalashtirilgan gazlamadan tayyorlangan qoplarga yoki uzunligi kamida 1,5 m karton qutilarga taxlanadi.

Vazifasiga bog'liq holda naychalar 50 dan ortiq o'lchovlarda ishlab chiqariladi.

Vakuum naychalar asosan so'rib olish uchun ishlatiladi. Ular kuchaytirilgan qattqlikdagi yo'g'onlashgan devorlar bilan farq qiladi va 600-700 mm rt. St.gacha kesilganda devorlari bir-biriga yopishib qolmaydi.

Eshitish naychalariga (fonendoskoplar uchun) ichki sathining sifati bo'yicha kuchli talab qo'yiladi.

Naychalarning sifatini aniqlashda avtoklavda sterillashga chidamliligi tekshiriladi. Naycha sterillangandan keyin buklansa yopishib va yorilib ketmasligi lozim. Saqlash muddati -2 yil.

Tibbiy silikon naychalar tobora keng ishlatilmoqda. Silikon rezina zararli emas, fiziologik zararsiz, kimyoviy chidamli va apirogenli. Undan tayyorlangan naychalar sterillash (100 martagacha) chidaydi. Silikon naychalar 4-16 mm diametrli, devorlarining qalinligi 1,5-5 mm qilib tayyorlanadi. Ular eng mas'uliyatli hollarda, shu jumladan sun'iy qon aylanish apparatlarining kommunikatsiyasi, qon va dori vositalarni quyish uchun qo'llaniladi. Naychalar tiniq rangda bo'ladi.

Sanoatda turli xil naychalar polivinilxlorid (PVX) dan tayyorlanadi. Tutashgichlar sifatida ishlab chiqariladigan naychalar ko'plab tibbiy apparatlarda qo'llaniladi, chunki ular yuqori egiluvchanligi bilan farq qiladi. Tibbiyot amaliyotida, naychalardan tashqari, naychasimon shakldagi qator buyumlar ishlatiladi: gaz haydash naychalari, kateterlar, zondlar.

Kateter va zondlar tibbiy buyumlar ichida juda ko'p sonli buyumlar guruhini (200 ga yaqin turdagi o'lchovlar) tashkil etadi. Kateterlar organizmning turli bo'shliqlaridagi suyuqliklarni haydash, suyuqliklar yoki organizmga zarur dori vositalarni yuborishga mo'ljallangan.

Rezinali silindrsimon kateter egiluvchan rezinadan tayyorlanadi, u peshob-siydik pufagini bo'shatish va yuvishda qo'llaniladi; buramali ishchi uchlik oldida bitta qavariq yon teshigi bo'ladi, uzunligi 35-40 mm rezina naychadir. Kateterlar 8 raqamdan 24 raqamgacha (Sharer shkalasi bo'yicha) ishlab chiqariladi. Ular bilan bir qatorda, peshob chiqaruvchi naycha qisilganda peshob pufagini drenaj qilishga mo'ljallangan bo'lib, Merse bo'yicha qubballi tumshuq bilan ishlab chiqariladi; ular 10 ta (9 dan 24 gacha) raqamlarda (Sharer bo'yicha) chiqariladi.

Pettser bo'yicha yirik boshli kateter operatsiyadan keyingi davrda fistula orqali peshob pufagini drenajlashga xizmat qiladi. Sathida 2-3 ta aylana teshikli qo'ziqorin boshini eslatuvchi yirik chiroyli boshcha joylashgan. Kateterlar uzunligi 340 m, o'lchovi esa 18-36, naychaning tashqi diametri 6-12 mm, boshchaning diametri esa 19-29 mm ishlab chiqariladi.

Maleko kateterlari ham xuddi shunday maqsadda, boshqalari butsimon qilib 22 ta tayyorlanadi, 15-36 raqamgacha chiqariladi.

Peshob chiqaruvchi kateterlar yupqa diametr va ancha uzunlik bilan tavsiflanadi. Vismut (rentgen tashhisshunoslik uchun) tuzlarini yuborish joyida rangli yo'llar xosil bo'ladi.

Oshqozon zondi oshqozon suvini tahlilga olish, oshqozonni bo'shatish va uni davolash maqsadida yuvishga xizmat qiladi. Zondlar rezinadan 8 raqamidan 24 gacha (faqat juft raqamlar) va PVX plastikdan (15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36, 39) tayyorlanadi. Zondni kanchalik chuqur

yuborish haqida mulohaza uchun unda 3 ta belgi – yuvilmas bo'yoqli ko'ndalang halqalar ishchi uchidan 45, 55 va 65 sm masofalarda joylashgan bo'ladi.

Doudenal zondlar 12 barmoqli ichakdan ishqorni olib tashlashda ishlatiladi. Oshqozon zondidan distal uchida yopishtirilgan 2 ta qaydlovchi yordamida qimirlamay qayd qiladigan, jez yoki zanglamas po'lat (zaytun-qalay) dan tayyorlangan metall qistirma bilan farqlanadi. Zaytun moyi zondni tushirishda katta qulayliklar yaratish va zond uchi joylashgan joyni rentgenda nazorat qilish uchun qo'llaniladi. Zondagi 3 ta halqasimon belgi uni yuborish chuqurligini aniqlash imkonini beradi. Zondlar 4 ta raqamda – 12 dan 15 gacha (diametri 4-5 mm) tayyorlanadi.

Havo o'tkazgichlar apparat yordamida yoki apparatsiz sun'iy nafas oldirish paytida havoning erkin o'tishini ta'minlashga mo'ljallangan. Havo o'tkazgichlar (HO') ikki turda ishlab chiqariladi – burun va og'iz uchun. Burun HO' bir uchida vtulkali aylana kesikli egilgan rezina naychadir. HO'lar 9 ta raqamda ishlab chiqariladi: 0 dan 8 gacha, diametri – 5,3, 6, 6,5, 7,4; 7, 9, 8,1, 9,3, 10 va 11 mm. Og'iz HO' flakonli kavariq kesikli egilgan rezina naychadir. Og'iz HO'lar 5 raqamli tayyorlanadi: 00 dan 3 gacha, o'lchovlari 35, 55, 69, 85 va 100 mm. Bo'ladi.

HO'lar natriy gidrokarbonatning 2 % li eritmasida qaynatish yo'li bilan zararsizlantiriladi. 24 saot davomida 2 marta ishlatish mumkin, Foydalanish muddati 1 yil. Saqlanganda esa kafolatli saqlash muddati 1,5 yildan iboratdir.

Intubatsion naychalar traxeyaga sun'iy nafas olishda va xavo yuborish va gaz narkozi paytida qo'llaniladi. Rezina va PVX dan 2 ta standart turda tayyorlanadi: oddiy va puflangan manjet bilan. Oddiy naycha 15-20 radiusda qayrilgan, distal uchi o'qqa nisbatan 45 ° da kesilgan va devorlarining chetlari yumaloq qilingan bo'lib, traxeyaga havo yuborilganda shilliq pardaga zarar etkazilmaydi. Naychalar 13 ta raqamda chikarilali: 11-40, diametri 3,5-12 mm qilib tayyorlanadi, bu esa traxeya o'lchoviga qarab naychani to'g'ri tanlash imkonini yaratadi..

Lateksdan tayyorlangan buyumlar

Jarrohlik qo'lqoplari (GOST 3-88) jarrohlik operatsiyalari va tibbiy muolajalarni amalga oshirishda aseptik vositalar hisoblanadi.

Qo'lqoplar avvalo suv o'tkazmaydigan va bir paytning o'zida barmoq uchlarining harakatlariga xalaqit bermasligi va barmoqlarning sezgirligini buzmasligi zarur. Shuning uchun jarrohlik qo'lqoplari (JQ) yupqa tiniq rezina – lateksdan tayyorlanadi. Qo'lqoplar devorlarining kalinligi 2 mm, bir xil uzunligi 280 mm va devorlari kalinligi urtacha 0,25 mm bo'ladi. Sanoatda kaftning kengligi va bilak qamrovi sohasidagi o'lchovga bog'liq holda 10 ta raqamli qilib tayyorlanadi. Qo'lqoplarning katta o'lchovlari (8-10) erkaklarniki, kichiklari esa ayollarniki (6-7) deb hisoblanadi.

Qo'lqoplar sifatini tekshirishda tashqi ko'rinishiga (nuqsonlar – pufakchalar, g'ijimlar, oqizmalar, tashqi qo'shimchalar yo'qligi) va suv-havo o'tkazmasligi e'tiborga olinadi.

Qo'lqoplarning suv-havo o'tkazmasligi ularning ichini sirtiga ag'darib suvda 3 marta (1soatlik tanaffus bilan 15 daqiqadan) qaynatib, ichiga havo to'ldirib, gulkosali qadama chetlari atrofida burab va barcha barmoqlar to'g'ri bo'lgunga qadar bosib-bosib tekshiriladi. Qo'lqoplarning butunligini ham puflangan qo'lqoplarni suvga botirib aniqlash mumkin. Har bir qadamaning bir tomonida fabrika tamgasi bo'lib yuvilmaydigan oq rangli buekda kuyiladi. Raqamlari korxonaning rusumi va ishlab chiqarilgan sanani anglatadi.

Qo'lqoplar bir juftdan GOST 10354-82 bo'yicha polietilen plyonkadan tayyorlangan sterillash paketlariga yoki qog'ozdan yasalgan paketlarga taxlanadi va qutilarga joylanadi. Bitta raqamdagi qo'lqoplar 50 juftgacha kartondan tayyorlangan qutiga taxlanadi. Qo'lqoplar 5 yil saqlanadi.

Anatomik qo'lqoplar shifokor qo'lini himoyalash uchun patalogik-anatomik yorishlar va boshqa anatomik ishlarda qo'llaniladi. Shu munosabat bilan ularga nisbatan kuchli mustahkam va havo-suv o'tkazmaydigan kabi talablar qo'yiladi. Jarrohlik qo'lqoplaridan devorlarining kalinligi (0,5 mm) bilan farq qiladi va 3 ta raqamda ishlab chiqariladi: 7, 8, 9, uzunligi 275 mm. Saqlash bo'yicha kafolatli muddati – 1 yilni.

Jarroxlik niqoblari uch qavatli- propilendan tayyorlanib operatsiya, muolajalarda xavoni filtrlash maqsadida xamda zararli moddalardan himoyalash uchun ishlatiladi. Turli maqsadlarda va turlicha ranglarda chiqariladi:

- jarroxlik niqobi kul rangli bog'ichli- mayda moddalarini filtrlash uchun qo'llaniladi;
- muolaja niqobi himoyalovchi- zararli moddalarni o'tkazmaydi;
- konussimon jarroxlik niqobi- burun ustiga taqiladigan moslamali, havo tozalanishini ta'minlaydi;

- engil niqob (boshqalarga nisbatan 22%ga engillashtirilgan) yashil va ko'k rangli;
- suyuqlikka qarshi jarroxlik niqobi- bog'ichli, sariq rangli.

Barmoq niqoblari qo'llarning barmoqlarini himoya qilishga mo'ljallangan. 3 ta raqamda pishiq va egiluvchan rezinadan tayyorlanadi, uzunligi 63, 70, va 77 mm bo'lib, o'lchovlari 24, 26 va 28 mm, devorining qalinligi 0,2-0,3 mm chikariladi.

Bemorlar parvarish uchun buyumlar

Tibbiy kleyonkalar vazifasiga ko'ra, turlicha pishiqlikka ega va bir hamda 2 tomonli bo'ladi. Kompres klyonka (kompres plastik) bog'lamaning suv-havo o'tkazmasligi va uning ho'l qismini bint va momiqdan ajratish uchun qo'llaniladi. U bir tomoni rezina yoki polimer, ikkinchi tomoni smolali, yiringga qarshi (ko'p hollarda kamforali, zig'ir yog'i bilan jamlangan engil matodan tayyorlanadi; qalinligi 0,05-0,15 mm. Taxlanganda yopishib qolmasligi kerak.

Taglik rezina-matoli kleyonka (GOST 3251-91) – asosini qalin to'qimachilik ashyosi (bo'z, mitkal) tashkil qilgan rezinali mustahkam paxta-qog'oz matodir. Mazkur mato eni 0,75 mm qilib, rulonlarda 2 tomonlama (A rusumli) va bir tomonlama (B rusumli) rezina ustama bilan kamida 75 m uzunlikda ishlab chiqariladi. Ikki tomonlama taglik kleyonka 2 tomonidan, bir tomonlama kleyonkada esa bir tomoniga rezina yopishtiriladi. Kleyonka suv o'tkazmaydi, yaxshi yuviladi, antiseptik ta'sirga chidamli. Tug'ruqxona hamda og'ir kasallar bo'linmalari va bemorlarning to'shaklarga ajratmalaridan ifloslanishidan himoya qilish uchun boshqa tibbiy muassasalarda keng qo'llaniladi. Kleyonkaning egiluvchanligi suvda qaynatilganidan keyin kamaymasligi kerak. Sulema va ammoniy nitrat eritmalari bilan ishlov berilganidan keyin kichraymasligi lozim. Sathi silliq, tekis, dog'siz, g'ijimlarsiz bo'lishi kerak. Tarkibida qo'rg'oshin, simob, margimush va bariy mavjudligiga yo'l qo'yilmaydi.

Kleyonkalar o'ramlarda chiqariladi, so'ngra qog'ozning 2 qavati bilan o'raladi va xuddi rezina buyumlar kabi yopiq omborlarda saqlanadi. Yaroqlilik muddati – 24 oy, B rusum uchun – 26 oy. Ishlatish muddati har ikkala rusum uchun 1-2 oy qilib belgilangan.

Rezina bintlar tomirlar varikoz kengayishida ishlatiladi, eni 5,5 mm, uzunligi 3.5 mm. Hozirgi paytda teri nafas olishini ta'minlaydigan trikotaj bintlar va paypoqlar ishlatilishi itufayli kamroq qo'llanilmoqda.

“Ideal” turdagi bint tomirlar varikoz kengayishida oyoq uchlarini bintlash uchun ishlatiladi. Bu bint ertalab qo'yiladi va kun bo'yi saqlanadi, eni 7-10 sm, uzunligi 5 m. Ichiga ingichka rezina iplar to'qilgan trikotaj matodan tayyorlanadi, bunday bint ancha egiluvchan bo'ladi. Rezina bintga nisbatan Ideal bint teri nafas olishini bo'zmaydi, engil yuviladi, foydalanishda qulay va yoqimli.

Egiluvchan paypoklar bintlar vazifasini bajaradi, tomirlar kengayishida qon aylanishini yaxshilash uchun qo'llaniladi. Hammasi bo'lib 9 ta raqamda tayyorlanadi. Raqam tizzaning eng pastki qismining kichik o'lchovi - № 4 929 sm). Keyingi har bir raqam 1 sm.dan uzayib boradi. Demak. 12 raqamli (oxirgi) bint uzunligi 29 sm bo'ladi. Tizzaning aylanasi 40 sm.dan ortiq bo'lsa. Elastik bint ishlatiladi. Sotilayotganda- tizzaning aylana uzunligini o'lchovi ertalab, to'shakdan turmasdan amalga oshirilishini bemorlarga eslatish joizdir

Qo'lloblar (bandajlar) ichki a'zolar tushmasligining oldini olish va bolalar hamda kattalarda qorin devorini mustahkamlash uchun churra tushish paytida qo'llaniladi. Ko'pincha qorin churralari uchraydi, ular bir va ikki tomonlama bo'ladi. Shunga muvofiq prujinali va prujinasiz qulloblar ishlab chiqariladi.

Kindik qullobi o'rtasida silliq aylana pelotli zamsh belbog' bo'lib, uchlarida halqalari bo'ladi: tizginchalar yordamida uni orqasidan bog'lab qo'yiladi.

Tug'ishgacha qullob chulkilarni mustahkamlash uchun rezinkalarga va qorinni ushlab turish uchun qo'shimcha rezina-matoli egiluvchan qayishlarga ega paxta-qogozdan tayyorlangan keng belbog'dir. Har bir qayish o'ziga qo'shib tikilgan ilgakchalarga qadash uchun bir necha teshiklari bo'ladi. Qulloblar turli o'lchovlarda ishlab chiqariladi.

Tugishdan keyingi qullob odatda ayollarga mo'ljallangan tizginchali belbog'dir.

Yog'och qo'ltiqayoqlar (hassalar) yurish va oyoqlarning turli xastaliklari paytida ishlatiladi. Ularning tuzilishida texnik kigiz va sun'iy teri bilan qoplanib tikilgan, yuqoridan biriktirilgan qo'ltiq tayoqli 2 ta tutash plankalardir, ular bolalar va kattalar uchun namligi 15 % dan oshmaydigan daraxt navlari (klyon, oq qayin, sirg'a va b.) dan tayyorlanadi. Qabul qilish paytida butligiga, gaykalar va shaybali boltlar, rezina uchliklar, shuningdek butlashning ishonchligiga va ashyoning sifatiga alohida e'tibor beriladi. Qo'ltiqayoqlar yoriqlar, butoqlar, qurt emirgan joylarga va boshqa nuqsonlarga ega bo'lishi mumkin emas. Qo'ltiqayoqlarning sirti toza, silliq va laklangan bo'lishi lozim.

Nogironlar hassalari yurish paytida qo'shimcha tayanch yaratishga mo'ljallangan. O'zi daraxtdan yoki alyuminiy naydan, tutqichi esa plastmassadan tayyorlanadi: qo'ltiqayoqdagi kabi rezina uchlarga ega bo'ladi. Tiniq emal bo'yoq bilan ishlov beriladi. Uzunligi 75 – 90 mm tashkil etadi. Rezinali uchliklar alohida-alohida tayyorlanadi. Ichki bo'shliq diametri 16, 19, 22, 25, 28, 30, va 32 mm tashkil kiladi.

Supinator (maxsus patak) lar yassi kaft oyoqli bemorlar uchun tayyorlanadi. Pataklar tovonning tag sathi qubbasining egilishini takrorlovchi teri qoplanib tikilgan po'lat plastinkalardir. Ular tovon qubbasini ushlab, shu sohadagi tutashtiruvchi apparat harakatlarini kuchaytiradi va susaytiradi. Pataklar 6 ta raqamda – 34-44 (faqat toq raqamlar) da juft qilib tayyorlanadi.

Uchliklar (poynaklar) dorini purkash, b'zi a'zolari sugorish va yuvish uchun ishlatiladi. Ular shisha, ebonit va plastmassadan tayyorlanadi. Shakliga va o'lchoviga ko'ra klizmalı, shishali va ebonitli bo'ladi. Klizmalı poynak uzunligi 120 mm, diametri 10-11 mm, ba'zida jumrakli qilib tayyorlanadi; haznali – yon teshiklar bilan va bitta uchlik teshikli, to'g'ri va qayrilganlari bo'ladi. Ushbu buyumlarga umumiy talablar: toza va silliq sath, chetlari dumaloq va tozalangan bo'lishi lozim.

Peshob qabul qiluvchi idishlar erkaklar va ayollarga mo'ljallangan bulib, qalin shishadan tayyorlanadi. Bir-biridan og'zining uzunligi va kengligi bilan farq qiladi: xotin-qizlarniki biroz keng bo'ladi.. Qabul qilishda yoriqlar, bo'yni oldida tirnovchi qirralar yo'qligi tekshiriladi, chunki bo'yni qayrilgan, chetlari silliq bo'lishi kerak.

Taglik tuvak yotoq bemorlarga shifoxona va uy sharoitlarida xizmat ko'rsatish uchun qo'llaniladi. Yuqorida zikr etilgan rezina tuvaklardan tashqari sopol va qopqoqli emal tuvaklar ishlab chiqariladi.

Buyraksimon idish bemor to'shagi oldida, bog'lash va operatsiya qilish xonasida turli operatsiyalar paytida zarur sterillangan asboblar va ashyolarni saqlash va uzatishga mo'ljallangan. Idishlar polietilendan va emallangan metallardan taerlanib, uzunligi 16 va 26 mm chikariladi.

Ko'z, burun dori tomizgichlari dori vositalarni tomizib davolashga mo'ljallangan. Doritomizgich diametri 5-7,5 mm, bir uchi cho'ziq, teshik o'lchovi 0,8-1,9 mm kimyoviy barqaror shishadan tayyorlangan naychadir. Uchlari eritib quyilgan. Dori tomizgichning keng uchiga rezinali qalpoqcha kiydirilgan. Suvda qaynatib, dezinfektsiya qilinadi.

Tibbiy bankalar davolash maqsadida ishlatiladi. Tubi yumaloq shisha stakanchalardir. Sig'imi 45, 60, 25 va 90 ml qilib tayyorlanadi. Bankalarning qirralari silliq, yaxshi eritib quyilgan bo'lib, jinslarni tirnamasligi kerak.

VI. Mustaqil bajarish uchun vazifalar.

1-вазифа: О'zbekiston Respublikasida qayd etilgan rezina va bemorlarni parvarishida ishlatiladigan buyumlarning MDX va xorij davlatlarida ishlab chiqarilganlarining ro'yxatini tuzing (Davlat Reestrining elektron versiyasidan foydalanib).

2-вазифа: Berilgan istigich namunasini hajmini, germetikligini tekshiring va baho bering, ishlatilishini izohlab daftaringizga yozing.

3-вазифа: Berilgan muz xalta turini ko'rsating, saqlash muddatlarini aniqlang. Ishchi daftaringizga rasmini chizib, germetikligini aniqlang va natijalarini yozib bering.

4-вазифа: Berilgan lateks qo'lqopini turini aniqlang, sifatini tekshiring, saqlash sharoitini izohlang va tovar akt ekspertizasini to'ldiring.

5-вазифа: Tibb texnika omborida inventarizatsiya tekshiruvi natijasida quyidagi xolat aniqlandi:

1. Rezina isitgichlar va muz xaltalari uyib, to'dalanib er to'laning burchagida joylashtirilgan.

2. Rezina kateterlar, zondlar, bujlar, doka bintlar bilan qog'oz qopda saqlanmoqda.

Yuqorida bayon etilgan tovarlar sifatiga va saqlanishiga izox bering va natijalarini tovar ekspertiza aktiga rasmiylashtiring.

ADABIYOTLAR:

1. S.Z.Umarov i dr. Meditsinskoe i farmatsevticheskoe tovarovedenie. Uchebnik. 2-e izd., ispr., M. GEOTAR-MED, 2004

2. Z.Z. Xakimov, M.N. Ziyaeva., G.U. Tillaeva Meditsinskoe i farmatsevticheskoe tovarovedenie. Uchebnoe posobie. Tashkent. 2005g.

3. O'zbekiston Respublikasida qayd etilgan dori vositalar va tibbiy buyumlar Davlat Reestri. №11.2007g, 7-bo'lim.

4. GOST 16398-70 Kleyonki podkladno'e.

5. GOST 29177-91 Prezervativo` rezinovo`e. Texnicheskie usloviya.

6. GOST 3356-95 Soski rezinovo`e i lateksno`e.

7. GOST 3251-91 Kleenka podkladnaya rezinotkanevaya

8. GOST 3-88 Perchatki meditsinskie. Texnicheskie usloviya. M., Izd. Standartov. 1994.

9. GOST 3302-83 Puzo`ri rezinovo`e dlya lda

10. GOST 3303-94 Grelki rezinovo`e. Texnicheskie usloviya. M., Izd. Standartov. 1994.

Мавзу: “Тикиш ашёлари ва асбоблари”

I. Мавзунинг мақсади: Талабаларда жарроҳлик операсияларида ва тез ёрдам кўрсатишда ҳамда қон тўхтатишда ишлатиладиган тикув материаллари ва игналари, тиббий тикув аппаратлари ҳақида, уларни функционал хоссаларини ўрганиш асосида товаршунослик таҳлилини ўтказиш зарур бўлган билим ва кўникмаларни шакиллантиришдан иборат.

II. Мавзунинг аҳамияти: Ўрганилаётган ва ундан кейинги умумжарроҳлик ва махсус асбоблар мавзуларини ўрганиш талабаларга дорихона, айниқса даволаш-ташхис қўйиш муассасалари дорихоналарида ишлайдиган олий тоифали фармасевтларга иш фаолиятида жарроҳлик тикув ва жарроҳлик игналари, тикув аппаратларини юқори малакали товаршунослик таҳлилини ўтказишда кенг қўлланилади.

III. Вазиятли масалалар:

I. Тикиш ашёлари сифатида қандай материаллардан фойдаланиладиқ

1) Оддий ип, ипак, капрон иплари, от ёли.

2) Металдан ясалган махсус михлар, шуруп, пластинкалар, каноп, жун.

3) Ипак, кетгут, қоғоз ва капрон иплари, металллар, симлар, от ёли, буғи пайдан тайёрланган иплар, металл михлар, шуруп, пластинкалар.

II. Тикиш ашёлари сифатига қандай талаблар қўйилади.

- 1) яхши стерилланадиган, сирти ғадир-будир, пишиқ.
- 2) диаметри бир хил, тугун солиб боғланмайдиган, силлик.
- 3) яхши стерилланадиган синмайдиган, капиллярлртгт паст, силлик, бутун узунлиги бўйича диаметри бир хил, пишиқ.
- 4) Осон синадиган, ғадир-будир, капиллярлиги юқори, пишиқ.

III. Кетгут нимақ

- 1) мушук ичагидан эшилган ип
- 2) йирик шохли қорамол ичагидан эшилган ип
- 3) калин тикув ипи
- 4) қўй ёки эчки ичагидан эшилган ип

IV. Кетгут қандай стерилланадиқ

- 1) қайнатиш усули билан
- 2) люголь эритмаси билан
- 3) спирт эритмаси билан
- 4) глицерин эритмаси билан

V. Шимилиб кетмайдиган тикув материалларига нималар кирадиқ

- 1) кетгут, капрон, ловсан
- 2) от ёли, кетгут, металл симлар
- 3) жарроҳлик ипак, капрон ва лавсан иплари, зиғир толасидан олишган ипак, металл симлар, от ёли.
- 4) капрон, жарроҳлик ипак, кетгут

VI. Жарроҳлик игналарининг турлари.

- 1) кесувчи, махсус
- 2) тешувчи, кесувчи, махсус
- 3) махсус, тешувчи
- 4) тешувчи, кесувчи

VII. Жарроҳлик игналари қандай стерилланадиқ

- 1) 180 С температурада 45 дақиқа давомида, куриқ ҳаво усулида
- 2) 150 С температурада 45 дақиқа давомида, куриқ ҳаво
- 3) 100 С температурада 1 соат давомида
- 4) 200 С температурада 55 дақиқа давомида

VIII. Жарроҳлик ипларининг сифати қандай боҳоланадиқ

- 1) ташқи кўриниши бўйича
- 2) бутунлиги, ёт моддалар ва бутун узунлиги бўйича тугун йўқлиги
- 3) ипнинг рақами бўйича
- 4) ипнинг узунлиги бўйича

IX. Тиббий тикув аппаратларининг афзаллиги.

- 1) органларга шикасит етазмайдиган , чокнинг герметиклигини таъминлайди, қон тўхтатиш имкониятини яратади
- 2) қон тўхтатади, яхши чоклайди
- 3) чокнинг герметиклигини таъминлайди, қон тўхтатмайди
- 4) органларга шикаст етказади, яхши чоклайди

X. Тиббий тикув аппарати қандай сақланадиқ

- 1) хлорамик Б эритмасига солинади
- 2) киздирилади
- 3) қисмларга бўлиб ювилади, қуригилади, вазелин мойи билан суртиб, йиғилади, 120⁰ да ёки стерилизаторда қайнатилади
- 4) водород пероксиди эритмасига солиб қўйилади.

IV. Мустақил тайёрлаш учун саволлар.

1. Тикиш ашёлари. Товар турлари, ишлатилиши, уларга қўйиладиган талаблар.
2. Шимилиб кетадиган тикиш ашёлари. Товар турлари, ишлатилиши, уларни стериллаш усуллари.

3. Шимилиб кетмайдиган тикиш ашёлари. Товар турлари, ишлатилиши, афзалликлари.
4. Янги тикиш ашёлари.
5. Жарроҳлик игналари. Товар турлари, уларга қўйиладиган талаблар, стериллаш усуллари. Товаршунослик таҳлилини ўтказиш.
6. Тикиш аппаратлари. Уларни эксперт баҳолаш, маркировкаш, ўраш, стериллаш ва сақлаш.

V. Ахборот қисми

Тикиш ашёлари жарроҳлик операсияларида турли тўқималарни (тери, томир, нерв, ва бошқаларни) тикиш ва қонни тўхтатиш мақсадида ишлатилади. Жарроҳлик операсиялари камдан–кам ҳолатларда чок солмасдан ўтказилади. Тикув материаллари сифатида ипак, кетгут, қоғоз ва капрон иплари, металл чегалар ва симлар, от ёли, буғи пайларидан тайёрланган иплар, металлдан ясалган махсус михлар, шуруп ва пластинкалар, суяк ва бошқалар ишлатилади.

Тикиш ашёларини:

- 1.узулишга мустаҳкамлиги (пишиқлиги),
- 2.бутун узунлиги бўйича диаметрининг бир хиллиги,
- 3.сиртнинг силлиқлиги,
- 4.етарлича зичликка эгалиги (капиллярлиги камлиги).
- 5.тугун солиб боғланувчанлиги (синмасдан)
- 6.яхши стерилланиш хоссасига эга бўлиши лозим.

Ушбу хоссалар тикув материалларини иккита асосий гуруҳга бўлиш имкониятини беради: шимилиб (тарқаб) кетадиган (кетгут) ва шимилиб кетмайдиган материаллар (қолган ҳамма материаллар).

Шимилиб кетадиган тикиш ашёлар

Кетгут (инглизча catgut сўзидан олиган бўлиб, мушук ичаги демак) ички органлар ва тўқималарини тикишда кенг қўлланилади, 2 ҳафтадан 4 ҳафтагача муддатда организмга шимилиб (тарқаб) кетади. Кетгут майда шохли молларнинг (асосий қўйларнинг) ва йирик шохли молларнинг ингичга ичакларидан (неокетгут) тайёрланади.

Стерилланмаган кетгут қоғоз ўрамларда 10 донадан (куруқ кетгут), стерилланган ампулаларда 1 донадан чиқарилади. Ипларнинг узунлиги 0.7 дан 2.5 м гача, қалинлиги 0.2 дан 0.75 мм гача, узулишга пишиқлиги 1.4 дан 11.5 кг гача етади. Кетгут қуйидаги рақамларда чиқарилади. №00, №0, №1, №2, №3, №4, №5, №6, №7 ва №8. Рақами қанча кичик бўлса, ип шунчалик ингичга бўлади ва аксинча. Ўрамда кетгутнинг номи, ўлчам, тайёрлаган корхона, чиқариш вақти, иплар сони кўрсатилади. Кетгутни қайнатиш усули билан стериллаш мумкин эмас. Даволаш муассасаларида куруқ кетгут иплари эфирда ёғсизлантирилиб, сўнг йод эритмасида, кўпинча “Люгол” эритмасида, 8 кун довомида стерилланади. Ампулада одатдаги кетгутдан ташқари шимилиб муддати анча узоқ бўлган хромланган кетгутлар ҳам чиқарилади.

Кетгутларни сифатини текширишда уларда моғорлаш, ифлосланиш, тугунлар ва хиди йўқлиги текширилади.

Шимилиб кетмайдиган тикиш ашёлари

Жарроҳлик ипак тиббий хом ипакдан тайёрланади, шу сабабдан юнг кўп ишлатиладиган тикув материали ҳисобланади (терини, мушакни тикишда, апоневроз тарзида қон тўхтатиш учун ва ҳоказо). Ипак сўрилмайдиган тикув материали қаторга киради. Ипак 9 шартли рақамларда 000 дан 8 гача, иплар диаметри 0.13 дан 0.73 мм ишлаб чиқарилади.

Жарроҳлик ипак ипларнинг қуйидаги рақамлар энг кўп ишлатилади: №1, №4 ва №8 №1 ип-томирларни тикишда, №4 мушакларни, пайларни тикишда, №8-апоневроз тери ва бошқа қалин тўқималарни тикишда ишлатилади. №8 ипни узишучун 10кг дан ортиқ куч, №4 га ва 4.4 кг ва №1 га 1.25кг куч талаб қилинади. Жарроҳлик ипакларини 000-3 рақамдагиси 50 м узунликда 4.6 ва 8 рақамлари 20м дан қилиб ўрам ҳолида, калаваларда 200-400 г ишлаб чиқарилади.

Стерилланган ипак 1 дондан 9 дан 45 м гача узунликда ампулада ишлаб чиқарилади, бунда консервант сифатида 70% спирт олинади. Даволаш муассасаларида ипак ўринини сунъий материалдан тайёрланади капрон ва лавсан иплари тобора кенгрок эгаллаб бормокда.

Капрон ва лавсандан тайёрланган иплар. Бу материаллардан тайёрланган ипларнинг мкстахкамлиги (пишиқлиги) юқори бўлади, буғ билан стерилизасия қилишга чидайди, яхши тугунланади, организм тўқималарига осон ўрнатиш кетади, шунинг учун улар ипак иплар ўринига тобора кўпроқ ишлатилокда. №0000 дан (ёки 4/0 дан) №3 гача бўлган энг ингичка иплар капрондан ишланади. Лавсан иплар №3/0 дан №3 гача чиқарилади. У яшил рангга бўялган бўлиб, шу туфайли янада яққол кўриниб туради. Иплар калаваларда 45м узунликда (4/0 дан № 3 гача) ва 9 м (№4 ва ундан юқори) узунликда чиқарилади.

Зиғир толасидан тайёрланган иплар. Зиғир толасидан тайёрланган пишитилган иплар ипакнинг ўрнини босадиган иплар хисобланади. Улар қайнатиб зарарсизлантиришга чидамлили жихатидан ипак иплардан устун туради, осонгина тугун солиб боғлаш мумкин, етарлича пишиқ ундан тикилган чок ишончли чиқади, шунинг учун жарроҳлар улардан бажонидил фойдаланадилар.

От ели-бир хил диаметр, силлиқ ва пишиқлиги учун юз қимсида ўтказиладиган пластик (косметик) операсияларда ишлатилади.

Симлар-жағ ва тизза ости суякларни тикишда ишлатилади. Хром никелли зангламас пўлатдан 12Х18Н9Т диаметри 0.4 ва 0.6 мм қалинликда ўрам ҳолида ишлаб чиқарилади. Кимёвий чидамлилиги билан стоматология амалиётида кенг қўлланиладиган пластик бронзаалюминий симларидан (90 мис ва 10 алюминий) фарқланади. 160 ҳароратда стерилланади. Симлар чокланган суяклар битиб кетгач олиб ташланади.

Металл чегалар жарроҳатларнинг чоклашда ишлатилади, 12-14 мм узунликда эни 27 мм ўткир учли никелли қотишмадан 25 таси бир қилиб лента кўринишида ишлаб чиқарилади. Танталдан тайёрларган чегалар тикув ва торайтириб тикув аппаратлари билан бирга кенг ассартиментда, занглашга юқори чидамлилиги билан ишлатилади. Чокланган тўқималарга салбий таъсир кўрсатмагани, чандиқ қолдирмагани учун ўпка, юрак, нервларни, меъда ичак, мия, кўкрак, қовурға, томир, ичакларни чоклаб тикишда мувоффақиятли қўлланилмокда. Айрим мутахассисларни таъкидлашишича тантал ва тантал ниобийдан тайёрланган симлар организмда шимилиб кетиши кузатилган.

Жарроҳлик игналар тўқима ва органларга чок қўйиш учун ишлатилади. Тузилишга кўра тешувчи ва махсус турларга бўлинади. Тешувчи игналар кесмаси доира шаклида юмшоқ тўқималарни (меъда, мушак, қорин ва бошқа) тикишда қўлланилади. Улар тўғри ва эгилган шаклда ишлаб чиқарилади. Кесувчи игналар доимо эгилган бўлиб, кесмаси учбурчак шаклида ва икки ёнида ўткир қанотлари мавжуд, тўқималаридан ўтказилганда уларни тешибгина қолмай, ўткир қанотларидан кесиб ўтади. Шунинг учун улардан пишиқ органлар (тоғай, тери ва пайларни) тикишда фойдаланилади.

Махсус игналарда жигар игналари киради. Уларни ишчи қисми юмалоқланган бўлади.

Жарроҳлик игналари – кети алоҳида тузилишга эга бўлиб тикув материаллини ўтказишни тез, деярли автоматиклигини таъминлайди.

Игналар У7А ёки У8А маркали асбобсозлик пўлатидан тайёрланган симлар ясалади. Сифатини текширишда 04-0.7 мм қалинликдаги замшани осонгина тешиб ўтиши керак. Игналар 1 мкм қалинликда хром билан юпка қопланади, бу эс уларни занглашдан сақланади.

Тикув материалли синовдан кейин кўзда кечириб текширилади. Игналарни 180 С ҳароратда 45 дақиқа давомида куруқ ҳаво усули билан стериллаш тавсия этилади.

Игналар 10 дондан полиэтилен урамларга қадоқланиб кутиларга жойланади.

Шикастлантirmайдиган жарроҳлик игналари. Жарроҳлик игналари ёрдамида бир қатор ип билан тикишда тикилаётган тўқимага қўш қават ип тортилади, натижада тўқима шикасланади. Бундай шикасланишларга йўл қўйиш мумкин бўлмаган ҳолларда

(томирларга, нервларга, кўзда, косметик, уроголия ва юракда операсия қилишда) чок жарроҳлик игналар ёрдамида солинади. Бундай игналарда ипнинг учи игнадан чиқиб турмайдиган қилиб киритиб (пресслаб) қўйилган бўлади ва игнанинг диаметри амалда ипнинг диаметри билан бир хил бўлади. Бу игналардан бир марта фойдаланилади.

Шикастлантirmайдиган игналар углеродли ёки зангламас пўлатдан тўғри ёки эгилган бўлиб бир томони ўткирланган (тешувчи, кесувчи игналарга ўхшаб), иккинчи томонига тикув материали (капрон, лавсан ёки кетгут)га маҳкам ўрнатилган. Битта ипга 1 ёки 2 игна (тикув материалини ҳар икки томонига) ўрнатилган ҳолда ишлаб чиқарилади. Одатда томирларни тикишда тикув материаллари яшил ёки кўкимтир рангга бўялган бўлиши мумкин.

Шикастлантirimайдиган игналарнинг саноат чиқараётган ассортименти анча кенг. Улар ўрилган кетгут, капрон ва лавсан иплари билан чиқарилади ҳар хил ўлчамларда, юмшоқ ва 3-қиррали, текис ва қайирилган.

Тиббий тикув аппаратлари.

Ҳозирги вақтда чоклаш тикиш аппаратларидан қон томирларни, бронхларни, ўпка қон томирларини, ковуғаларни, ошқозон, ичакларни, артерияларни ва ҳ.к. тикишда кенг фойдаланилади. Тикув ва торайтириб тикув аппаратлардан жарроҳлик операсияларда фойдаланиши органларга шикаст келтиришни камайтиради ва чокларни тўлиқ герметиклигини таъминлайди. Тикиш жараёни 3-5 дақиқа давом этади. Аппаратларда П-шаклидаги тантал ёки кобальт қотишмасидан тайёрланган чегалардан фойдаланилади. Булар тирик тўқималарга нисбатан зарарсиз бўлиб, кетгут ва ипакка қараганда йиринглаш ҳолатларини четлаб ўтади.

Аппаратлар иккита ярим қисмдан иборат бўлиб, чегалар аппаратининг 1-чи ярим қисмида жойлашган ўйиқчасига жойланади. Аппаратининг 2-чи ярмида чегаларнинг керакли томонга букулишини йўналтирувчи чуқурчалар жойлашган. Тикилиши зарур бўлган тўқималар иккала ярим қисмнинг орасига жойлаштирилади. Сўрувчи ўйиқ бўйлаб ҳаракатланганидан чегалар туки мани тешиб ўтади, унинг учлари эса чуқурчалар ёнидан сирпаниб ўтиб, “В” ҳарфи шаклида букилади. Шундай қилиб, битта чега ёрдамида битта чок солинади.

Ҳамма тикув аппаратлар бир бирига ўхшаш тузилишда бўлиб, фақат ўлчамлари билан фарқланади. Жарроҳлик операсиялардан сўнг аппаратни қисмларга бўлиб, ювиб, қуриб, вазелин мойи билан суртиб яна йиғиб қўйилади. Аппарат автоклавада 120 ҳароратда ёки стерилизаторда қайнатиб стерилланади. Аппаратлар қутичага жойланиб чиқарилади.

VI. Мустақил бажариш учун вазифалар.

1-вазифа. Берилган кетгут турини аниқланг, ишчи дафтарингизга узунлигини, рақамини, стериллаш усулини ва сифатини баҳолаш йўлини, сақлаш тартибини ёзинг.

2-вазифа. Берилган нусхага қараб шимилмайдиган жарроҳлик тикув материалини аниқланг. Ишчи дафтарингизга тайёрланган хом-ашёси, узунлиги, стериллаш ва сақлаш тартибини, бошқа тикув материаллардан афзаллиги ёки камчилигини тарифлаб ёзинг.

3-вазифа. Берилган жарроҳлик игналарга қараб уларни турини аниқланг, тайёрланган материали, тузилиши, стериллаш йўлини, сақлаш тартибини ёзинг, асосий қисмларини кўрсатиб, расмини чизинг. Жарроҳлик игнани сифатини текширинг (тери ёки замша бўлагини тешиб кўринг) ва натижаларига изох беринг.

4-вазифа. Берилган асбобга қараб лигатура игнасини турини аниқланг. Тайёрланган материали, асосий қисмларини кўрсатиб расмини чизинг. Стериллаш ва сақлаш тартибини таърифлаб ишчи дафтарингизга ёзинг.

5-вазифа. Берилган тикув аппаратининг турини аниқланг ва дафтарингизга расмини чизинг.

Адабиётлар

1. М.Н.Зияева, Г.А. Тибет товаршунослиги. Ташкент. Изд-во «Fan» Академии наук Республики Узбекистан. 2008, с.117-129.

- 2.Н.Б. Дрёмова. Медисинское и фармaceutическое товароведение. Учебное пособие.(курс).-Курск: КГМУ,2005. -520 с.
- 3..3.3.Хахимов, М.Н. Зияева. Г.У. Тиллаева Медисинское и фармaceutическое товароведение. Учебное пособие. Ташкент.2005г.
4. С.З.Умаров и др. Медисинское и фармaceutическое товароведение. Учебник. 2-е изд, испр., М. ГЭОТАР-МЕД, 2004
- 5.ГОСТ 26641-85 Иглы атравматические.
6. ГОСТ396-84 Нитки хирургические шелковые кручёные нестерильные.
7. ГОСТ 21643-82 Сшиватели медисинские.
8. Аппараты для наложения компрессионных толстокишечных круговых анастомозов АКА-2, АКА-4, //Медисинская техника. М.Медисина. 1990 №6. (с 49).
9. Государственный Реестр лекарственных средств и медисинских изделий, зарегистрированных РУз,.2007г,№ 11, раздел 6.